

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 1

DELPROV 1 LÄS g

Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Provet består av fem texter från olika ämnesområden. Texterna är skrivna av olika författare och är ibland bearbetade för att passa in i provet.

Till varje text hör fyra uppgifter. Varje uppgift består av en fråga med fyra svarsförslag. Ett av dessa är rätt.

Ibland kan du klart se att ett av svarsförslagen är rätt och de andra fel. Ibland verkar först flera svar mer eller mindre rimliga. Då måste du, genom att jämföra de olika svarsförslagen, välja ut det som med stöd av texten **bäst** besvarar frågan.

Observera att du ska lösa uppgifterna med ledning av den information som ges i respektive text.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **5 texter** och **20 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

VILKEN HISTORIA BYGGER VI PÅ?

Analysen av relationen mellan hur det byggda kulturarvet behandlas och den bakomliggande historiesynen ger en värdefull nyckel till förståelse både av historiska situationer och av vår tid. De tolkningsmöjligheter som öppnar sig gäller inte enbart en övergripande ideologisk nivå, utan även de konkreta gestaltungsfrågorna – med andra ord hur tillbyggnader, nyinredningar, funktionsanpassning och underhållsåtgärder ges form i en befintlig byggnad. Restaureringshistorien ger värdefulla insikter i den här frågan.

Restaureringshistorien måste inte enbart avläsas med utgångspunkt från principer eller debatter inom den egna disciplinen, den kan också betraktas som en gestaltning av ett förhållningssätt till historien i en vidare bemärkelse, som en historisk och arkitekturhistorisk praktik. När det gäller att förstå äldre tiders sätt att behandla sina byggnader är detta perspektiv mycket betydelsefullt. Det är nog omöjligt att förstå de förändringar i teori och metod som ägde rum inom restaureringsverksamheten under loppet av 1800-talet, om man inte betraktar detta i relation till den förskjutning som skedde inom historikernas disciplin.

Historieskrivning betraktades under större delen av 1800-talet delvis som en litterärt gestaltande utövning, och det ingick i historikernas uppgift att väva samman sin berättelse utifrån de fakta som stod till buds, att skapa helhet i det annars fragmentariska förflutna. Kunskapsluckor kunde fyllas igen av historikern själv, i enlighet med tidens vilja att bygga stora och sammanhängande system. Samma förhållningssätt kan avläsas i tidens starkt omgestaltande stilrestaureringar, som så småningom kom att utsättas för hård kritik från vetenskapligt håll. Historiedisciplinens utveckling från en relativt fri hantering av källorna vid 1800-talets början till strikt källkritiska metoder i det tidiga 1900-talet kan med andra ord sägas ha sin direkta efterföljd inom restaureringsverksamheten.

Det är närmast en självklarhet att påstå att även dagens historiesyn utgör ett grundläggande villkor för hur vi förvaltar det byggda kulturarvet. Men på vilket sätt detta yttrar sig är däremot inte självklart, utan kräver ett mått av kritisk reflektion både vad gäller teori och praktik. Hur ser då vår tids historiesyn ut, vad karakteriserar den och hur påverkar den vårt sätt att i dag bedriva byggnadsvård och restaurering?

Dagens samhällsdebatt säger oss att det finns en konkurrens om historieskrivningen. I och med att nya grupper träder fram och hävdar sin rätt till berättelsen om det förflutna etableras en mångfald historier, alla byggda på sina perspektiv; religion, genus, etnisk eller regional tillhörighet, för att nämna några. Den hierarkiskt uppbyggda ”stora berättelsen” från 1800-talet, världshistorien med sina nationella underavdelningar, har därmed splittrats i en mängd alternativa versioner som flätas in i varandra.

Under de senaste decennierna har historikerna och deras beskrivningar blivit utsatta för radikal kritik, särskilt med utgångspunkt från en postmodernistisk eller post-

strukturalistisk teoribildning. I viss mån har därmed den vetenskapliga auktoritet som historieforskningen vunnit under 1900-talet allt mer ifrågasatts. Historiker har uppfattat detta som en underminering av vetenskapen och av de teorier och arbetsmetoder som länge varit etablerade. Vetenskaplig objektivitet och ett kritiskt förhållningssätt till källmaterialet har kommit att betraktas som fiktiva konstruktioner, och till och med själva begreppet historisk sanning har ifrågasatts.

I boken *Till historiens försvar* diskuterar den brittiske historieprofessorn Richard J. Evans möjligheterna för en kunskap om det förflutna. Han analyserar både den äldre källkritiska skolan, med sin starka tilltro till objektivitet och sanning, och den nyare skolan med sin misstrogn och relativiserande hållning. Båda ytterligheterna har enligt Evans kommit till vägs ände, och i stället framhåller han ett pragmatiskt förhållningssätt mellan tro och tvivel. För trots att såväl historieskrivningen själv som de historiska källorna ständigt är föremål för tolkning och omtolkning är det enligt Evans möjligt att hävda en rimligt sann bild av det förflutna.

Evans framstår som en medlare mellan de stridande parterna – historien är inte så orubblig som en äldre historieforskning presenterade den, men heller inte så instabil som en extrem kritik hävdar i dag. Därmed öppnar sig möjligheter för historikern att beröra de stora och svåra frågor som historien framkallar, frågor om mening och sammanhang i det historiska materialet. Enligt Evans kan en forskning som enbart ägnar sig åt att registrera och katalogisera fakta inte bidra till en djupare historisk kunskap. Samma sak gäller en historieskrivning som tvivlar på möjligheten att förstå människor i det förflutna. I det avseendet för Evans resonemang tankarna till en äldre historiografisk tradition med honnörsord som förståelse och förklaring, med tilltro till en viss sammanhållande helhet i historieskildringen.

Med tanke på det intresse som finns för de historiska miljöerna och med tanke på det ekonomiska marknadsvärde som tillskrivs dem, blir det väsentligt att diskutera vilken bild av historien som vidmakthålls eller nygestaltas. Likaså kommer Sveriges nya relation till övriga Europa att allt mer aktualisera frågorna kring historisk identitet, både på en övergripande och på en lokal nivå. Kulturarvet spelar en framträdande roll i detta sammanhang. Hur byggs då bilden av en svensk arkitekturhistorisk identitet? Den frågan kommer sannolikt att bli allt mer relevant.

När det gäller gestaltning av befintliga miljöer ser idealen och metoderna mycket olika ut. Att komplettera byggnader och anläggningar med mer eller mindre långtgående rekonstruktioner är relativt vanligt. En växande turism ställer krav på iscensättning och upplevelsemässig regi. Problemen med omfattande rekonstruktioner är naturligtvis förbundna med svårigheten att uppnå tillräcklig historisk exakthet. Detta kanske kan betraktas som en ytterlighet. Den motsatta skulle i så fall bestå av de gestaltningar som avstår från en konsekvent och sammanhållen historisk bild. Då avfärdas på ett estetiserande sätt den tidsmässiga kon-

tinuiteten, och en disharmoni uppstår mellan vitt skilda formspråk.

Men det finns också en möjlighet att balansera dessa ytterligheter, och frågan inställer sig om det inte är en sådan integritet som präglar de mest långlivade restaureringarna. I Evans anda skulle man kunna tala om en metod med rimliga krav på helhetsgestaltning och avvägning mellan gammalt och nytt. Behovet av en stabil värderingsgrund

är av naturliga skäl mycket starkt när det gäller antikvariska och arkitektoniska frågor, och efterfrågan på tillämpbara principer är för närvarande stor. Samtidigt finns svårigheter med att tillgodose detta behov. Diskussionen kring hur historien gestaltas och ges en konkret form är därför en viktig del av restaureringsteorin.

Victor Edman

Uppgifter till texten

VILKEN HISTORIA BYGGER VI PÅ?

1. **Vilken är textförfattarens huvudtanke?**
 - A När äldre bebyggelse förvaltas av ett nutida samhälle förloras bilden av det förflutna.
 - B Bevarad äldre bebyggelse gör att det förflutna ständigt återverkar på den nutida arkitekturen.
 - C Ett samhälles sätt att förvalta äldre bebyggelse avspeglar dess sätt att se på det förflutna.
 - D Det förflutna har präglat den äldre bebyggelsen mer än vad nutiden präglar dagens arkitektur.
2. **I vilken riktning förändrades, att döma av texten, historieskrivandet under 1800-talet?**
 - A Från relativt fritt berättande mot ökade krav på objektivitet.
 - B Från en strikt vetenskaplig hållning mot ökat litterärt gestaltande.
 - C Från att vara ett uttryck för en entydig historiesyn mot allt större mångfald.
 - D Från ett intresse för att skriva om "stor historia" mot ökad andel detaljstudier.
3. **Enligt texten har den etablerade historieforskningen på senare år blivit föremål för debatt. Vad är det bland annat som kritiserats?**
 - A Sanningsanspråken
 - B Problemformuleringarna
 - C Tidsperspektivet
 - D Detaljfokuseringen
4. **Vilket av nedanstående råd är det mest troligt att textförfattaren skulle ge till dem som idag ägnar sig åt restaureringsarbeten?**
 - A Att alltid sträva efter att återställa kulturhistoriska byggnader i ursprungligt skick.
 - B Att återskapa hela miljöer istället för att renovera ett fåtal befintliga byggnader.
 - C Att försöka förena kulturhistoriska värden och nutida byggnadskrav.
 - D Att våga bortse från "äkthetskrav" och koncentrera sig på det estetiska.

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

HOT OCH VÅLD I VÅRDEN

Vid årsskiftet 1991/92 genomförde Vårdförbundet, i samarbete med forskare, en nationell kartläggning av arbetsmiljö och hälsa bland svenska sjuksköterskor. Undersökningen visade att nästan 30 procent av de drygt 2 600 tillfrågade hade varit utsatta för våld på sin arbetsplats och cirka 35 procent hade upplevt hot. Mer än en fjärdedel betraktade hot och våld som ett problem på sin arbetsplats. Jämfört med sjuksköterskor i primärvården var risken att utsättas för våld 16 gånger större inom psykiatri, 3 gånger större inom äldreomsorgen och dubbelt så stor inom slutenvården. Vårdförbundets undersökning var den första nationella studie i Sverige som kunde beskriva erfarenhet av hot och våld i arbete hos en yrkesgrupp inom vården.

Några år senare (1994–95) visade enkätundersökningar inom akutsjukvården att även undersköterskor och läkare löpte risk att utsättas för hot och våld i sjukhusarbete. På Universitetssjukhuset i Örebro rapporterade 12 procent av vårdpersonalen (cirka 300 personer) erfarenheter av hot och våld i arbetet under det senaste året. Våld från patienter mot personal var vanligast på sjukhusets akutklinik, där drygt 50 procent hade utsatts för våld. Fysisk skada till följd av en våldsincident rapporterades av cirka 1 procent av våldsoffren och var alltså relativt ovanligt.

I det så kallade *VIF-projektet: Mot våld i vården* (VIF = Våldsinidents Formulär), som genomfördes 1996–97, studerades förekomst av hot och våld på 47 vårdarbetsplatser inom Stockholms läns landsting. Drygt 60 procent av de cirka 1 500 medarbetarna vid dessa arbetsplatser hade utsatts för hot eller våld någon gång i sitt yrkesutövande; 80 procent av dessa hade utsatts för våld från patient eller anhörig under det senaste året.

Närmare analys visade att de allra flesta våldsincidenter som rapporterades rörde sig om icke-fysiskt våld, där verbalt hot och aggression var vanligast. Våldsoffren beskrev en rad olika reaktioner, varav irritation, ilska, rädsla och känslor av hjälplöshet och förnedring var bland de vanligaste.

Många av våldsoffren angav att deras relation till patienterna förändrades till följd av en våldsincident. Nästan 50 procent rapporterade att de var "på sin vakt" i det nära patientarbetet, 13 procent upplevde ökad rädsla i arbetet och 15 procent kände mindre arbetsglädje till följd av hot eller våld. Hot och våld från patienter kunde få negativa konsekvenser för vårdpersonalen som drabbades trots att fysisk skada ej uppstått. Sådana reaktioner har också uppmärksamats i forskningsstudier från bl.a. USA, Australien och Storbritannien. Gemensamt för samtliga studier, oavsett yrkeskategori, var en beskrivning av våld som ett mycket känsligt ämne för vårdpersonal. Vanligt var att våldsincidenter förknippades med känslor av skuld, självföreläse och misslyckande. Inte sällan beskrevs känslor av bristande professionell kompetens, att man hade misslyckats i sin roll som vårdgivare. En australisk forskare beskrev detta fenomen som "kognitiv dissonans". Det är naturligt att man som läkare eller sjuksköterska vill hjälpa och

vårda patienten; i stället känner man ångest, rädsla och irritation. I stället för uppskattning från sina patienter blir man målet för verbal eller fysisk misshandel. Ett vanligt resultat av sådana individreaktioner är att man lätt ifrågasätter sin roll som vårdgivare.

Hot- och våldsincidenter kan vara katalysatorer till en serie reaktioner: de kan skapa obehag och olust hos vårdpersonalen; arbetstrivseln minskar, samtidigt som personalen distanserar sig från sina patienter. Relationen mellan vårdgivare och patient förändras då personalen är på sin vakt, tillbringar mindre tid hos sina patienter och därmed blir mindre lyhörda för patienternas behov. Detta händelseförlopp kan ske omedvetet och liknar den klassiska beskrivningen av *utbrändhet*: "Ett syndrom som kännetecknas av fysisk och emotionell utmattning, utveckling av en negativ självkänsla, en negativ attityd till sitt arbete samt mindre engagemang i sina klienter." Det är möjligt att våld mot vårdpersonal kan leda till försämrat engagemang i vårdarbetet och, i förlängningen, försämrad vårdkvalitet. Denna teori har testats i tre på varandra följande enkätstudier bland såväl vårdpersonal som patienter vid Universitetssjukhuset i Örebro. Resultaten av analysen visade att våld i vårdarbete hade betydelse för patienternas bedömning av vårdkvalitet. Vårdpersonalen på dessa avdelningar skattade sin egen psykiska energi, arbetseffektivitet och delaktighet i arbetet lägre än kolleger som inte utsatts för våld från patienterna. Personal som upplevt våld rapporterade också högre stressnivåer än övrig personal. Vårdavdelningar där personalen rapporterade mer våld fick dessutom lägre vårdkvalitetsbetyg av patienterna.

Inom ramen för VIF-projektet introducerades en checklista, Våldsinidents Formulär, på 47 vårdarbetsplatser. Checklistan skulle användas för registrering av alla typer av hot- och våldshändelser på arbetsplatsen. Den bestod av cirka 20 kryssfrågor och sammanfattar all väsentlig information kring en specifik händelse. Hot och våld betraktades som ett "vardagligt" problem på flertalet av de arbetsplatser som deltog i VIF-studien. Vid projektstarten delades de 47 arbetsplatserna slumpmässigt in i antingen interventions- eller kontrollgruppen. På samtliga arbetsplatser skulle alla slags hot- och våldsincidenter registreras på VIF-checklistan under en ettårsperiod. Endast på interventionsarbetsplatserna fick arbetsledarna även ett strukturerat program för diskussion och återkoppling av information kring våldsincidenter i personalgruppen.

Efter ett år visade resultaten av VIF-studien att vårdpersonalen i interventionsgruppen rapporterade förbättrade kunskaper och medvetenhet om riskfaktorer och risk-situationer för våld i arbete.

Denna interventionsstudie belyste vikten av att öka förståelsen för varför hot och våld uppstår mellan patienter och personal inom vården. Kunskap om specifika risk- och skyddssituationer är en förutsättning för att kunna förebygga våldsincidenter. Sådan kunskap kommer från kontinuerlig kartläggning av våldshändelser på den enskilda vårdarbets-

platsen. I kombination med regelbundna diskussioner i personalgruppen får man ett viktigt stöd i hantering av våldsincidenter. Detta är ett väsentligt första steg i förebyggande av ytterligare händelser. Utbildningsmaterialet *Våld i vårdarbete* bygger på dessa principer och ger riktlinjer för arbetsplatsbaserad kompetensutveckling. Hot och

våld inom hälso- och sjukvården kan ha negativa konsekvenser för vårdpersonal, för patienter och i slutänden för vårdens kvalitet. För att bättre hantera och minska våldet krävs ett aktivt arbete som involverar hela arbetsplatsen.

Judy Arnetz

Uppgifter till texten HOT OCH VÅLD I VÅRDEN

5. Hur kan man utifrån texten bäst definiera begreppet *kognitiv dissonans*?
- A Uppenbar oförmåga att förstå andra människors tankar och känslor.
- B Dålig överensstämmelse mellan det man upplever och det man tror på.
- C Ständiga växlingar mellan under- och överskattning av den egna förmågan.
- D Bristande insikt i det omgivande sociala och yrkesmässiga sammanhanget.
6. Vad har forskningen enligt texten visat beträffande vårdens kvalitet på avdelningar där våld förekommer?
- A Patienterna på sådana avdelningar upplever att de mår sämre.
- B Personalen upplever att patienterna på sådana avdelningar mår sämre.
- C Personalen på sådana avdelningar upplever den vård de ger som sämre.
- D Patienterna på sådana avdelningar upplever den vård de får som sämre.
7. I texten beskrivs det så kallade VIF-projektet. Vad visade sig i detta projekt vara en viktig första åtgärd för att förebygga våld?
- A Särskilda vårdinsatser för drabbade.
- B Ökad samverkan mellan personalgrupper.
- C Uppföljning av tidigare incidenter.
- D Kartläggning av kompetensen på arbetsplatsen.
8. Vilket är textens huvudsyfte?
- A Att sammanfatta kunskapsläget.
- B Att ifrågasätta en ny vårdform.
- C Att föreslå nya frågor att utreda.
- D Att granska bakgrunden till ett beslut.

FÅGLARNAS ORIENTERINGSFÖRMÅGA

Vi är många som fascinerats av fåglarnas fantastiska förmåga att hitta under sina långresor, och som likväl kliat oss i huvudet undrande över frågan hur de egentligen bär sig åt.

Ungfåglar föds med en nedärvd flyttningsriktning. Denna riktning baseras på information från såväl jordens magnetfält som stjärnhimlen. Helt nyligen har en forskargrupp i Tyskland visat hur informationen från dessa båda alternativa orienteringshjälpmedel förhåller sig till varandra under uppväxten. Tidigare trodde man att hos flyttfåglar som växer upp på norra halvklotet finns den nedärvda flyttningsriktningen representerad både i förhållande till geomagnetiskt och geografiskt norr (geografiska nordriktningen ges av rotationscentrum på himlen, som på norra halvklotet sammanfaller med riktningen mot polstjärnan).

För att studera hur informationen från stjärnhimlen och jordens magnetfält förhåller sig till varandra under utvecklingen av kompasserna tog forskarna i Tyskland in fyra till sex dagar gamla boungar av trädgårdssångare, *Sylvia borin*, och födde upp dem inomhus i laboratorium. Man delade upp ungarna i två grupper och satte dem i burar under en konstgjord roterande stjärnhimmel. De båda grupperna fick växa upp i miljöer med respektive utan riktningssinformation från magnetfältet.

Resultaten visade att när ungfåglarnas riktningssval studerades i cirkulära orienteringsburar under höstflyttningen, valde de som haft tillgång till information från både magnetfält och stjärnhimmel en flyttningsriktning mot sydväst. Riktningen stämde väl med den kurs som trädgårdssångare naturligt väljer då de flyttar från Tyskland till Västafrika. Ungfåglarna som endast hade fått se den roterande stjärnhimlen och inte haft tillfälle att lära sig magnetfältet hoppade däremot söderut i burarna. Experimentet visar att trädgårdssångarnas specifika flyttningsriktning mot sydväst i huvudsak bestäms av jordmagnetfältet, och att stjärnhimmelsrotationen endast talar om för fåglarna att de skall flyga söderut, bort från polära områden och mot varmare områden vid ekvatorn.

Hur förhåller sig egentligen informationen från de olika kompasserna (sol, stjärnor och magnetfält) till varandra under senare perioder av flyttningen? Kan den medfödda magnetiska kompasskursen modifieras under senare tillfällen i livet? Vilken information är det som dominerar, stjärnor eller magnetfält, vid en konfliktsituation dem emellan? Ett amerikanskt forskarpar, Kenneth och Mary Able, har under många år studerat gulbrynade grässparvar, *Passerculus sandwichensis*. De har försökt svara på frågor som exempelvis hur de olika kompasserna förhåller sig till varandra under uppväxten. Likt i studien med de unga trädgårdssångarna plockade paret Able in boungar som bara var några dagar gamla och födde upp dem för hand inomhus.

I en serie experiment, där de lät fåglarna uppleva motstridig information under uppväxten, mellan jordmagnetfältet och rotationscentrum på dag- eller natthimlen, fann de att

fåglarna under båda omständigheterna kalibrerade om sin magnetiska kompasskurs i förhållande till den visuellt lokaliserade riktningen mot geografiskt norr. Forskarna letade sedan efter vilken information under dagen, dvs. om det var solens förflyttning över himlen eller det polariserade ljuset på himlen, som orsakade magnetkompassens omkalibrering. Man fann att det främst var himlens polarisationsmönster som ungfåglarna använt då de ställde om sin magnetiska flyttningsriktning under dagen.

Utifrån dessa experiment kan man konstatera att fåglarnas kompassutveckling i högsta grad är flexibel. Då inställer sig frågan om kompasserna är påverkbara endast under uppväxten och sedan används mer eller mindre i opåverkat skick senare under flyttningen. För att svara på detta tog Kenneth och Mary Able in friflygande vuxna gulbrynade grässparvar efter häckningen. Fåglarna placerades i ett vridet magnetfält utomhus under minst fyra dygn med klart väder under höstflyttningen. På samma vis som ungfåglarna ställde de gamla och flyttningserfarna fåglarna om sin magnetiska kompasskurs i förhållande till den visuella informationen.

Det är alltså möjligt för de gulbrynade grässparvarna att under hela livet ställa om sina kompasskurser. Detta anser man vara av stort värde eftersom fåglarna under flyttningen passerar områden där magnetiskt och geografiskt norr avviker från varandra i olika utsträckning.

Många är vi nog som även undrat hur, exempelvis, tornseglarna hittar tillbaka till samma tegelpanna år efter år för att där föda upp sina ungar. Eller frågat oss hur silvertärnan, denna mästare på långflyttning, hittar från pol till pol och alltid återvänder till samma klippa för att häcka. Det är kanske den svåraste frågan att besvara, eftersom det inte är så lätt att göra experiment med fåglar för att undersöka deras kartsinne.

Det har gjorts förflyttningsexperiment med ett flertal arter, både i stor och liten skala. Ett klassiskt experiment gjordes av holländaren Perdeck, som förflyttade tusentals starar infångade i Holland vinkelrätt från deras sydvästlig flyttningsriktning under hösten till utsläppsplatser i Schweiz. Han fann att ungfåglarna under hösten höll en kurs mot sydväst, oberoende av förflyttningen, medan gamla starar valde en avvikande kurs mot västnordväst och orienterade mot sina gamla övervintringsplatser i sydvästra England och nordvästra Frankrike.

Uppenbarligen innehade de gamla fåglarna, till skillnad från de unga, kännedom om var de befann sig i förhållande till vinterkvarteren då de släpptes vid Basels, Berns och Zürichs flygplatser. Men vad var det för information som gav dem upplysning om deras geografiska position? När det gäller nya rön om navigerande djurs kartsinne får vi dock gå till sköldpaddornas värld för att söka svar.

Nyligen har två nordamerikanska forskare, Kenneth och Catherine Lohmann, visat att unga havssköldpaddor, *Caretta caretta*, som kläckts på en sandstrand i Florida, möjligen har en medfödd karta över sin cirkulära flyttningsväg i At-

lant. Kartan verkar vara baserad på inklinationsvinkeln (vinkeln mellan magnetfältlinjerna och jordytan) och fältstyrkan av jordmagnetfältet.

Havssköldpaddorna spenderar flera år i Atlanten för att äta upp sig innan de själva blir köns mogna och återvänder till födelseområdet för att para sig och lägga ägg. Under tillväxtperioden rör de sig i en cirkulär bana med sols runt Sargassohavet i Atlanten.

Vissa partier är kritiska för havssköldpaddorna, eftersom det finns områden med kraftiga strömmar som kan föra dem bort från deras födosöksområden. För att uppehålla sig i denna cirkulära bana, och till exempel undvika att föras med Golfströmmen till våra kalla farvatten, verkar det som om sköldpaddorna faktiskt kan avgöra sin geografiska position. Uppenbart har de en medfödd förmåga att sammanknipa olika inklinationsvinklar och magnetfältstyrkor med de områden som de förväntas möta under

denna flyttning och där de måste byta kurs.

Kartan som havssköldpaddorna möjligen använder är en s.k. bikoordinat karta, som består av två gradienter vars riktningar är något förskjutna i förhållande till varandra och som är mer eller mindre oändlig i utsträckning. Med hjälp av en sådan karta kan de utan att ha varit på en viss plats ta ut sin position i relation till sitt målområde baserat på de lokala värdena av dessa två parametrar. Ett alternativ vore en karta baserad på en mer mosaikartad utbredning av landmärken eller lokala avvikelser i jordmagnetfältet. Begränsningen med en sådan karta är att den måste läras in av navigerande djur för att kunna användas och därmed inte kan utnyttjas av förstagångsflyttare under längre resor. Huruvida fåglar också utnyttjar en storskalig geografisk karta baserad på magnetisk information återstår dock att visa.

Susanne Åkesson

Uppgifter till texten

FÅGLARNAS ORIENTERINGSFÖRMÅGA

9. **Textförfattaren nämner holländaren Perdecks experiment. Vad ville Perdeck undersöka?**

- A Om starar kan påverkas att ändra sin flyttväg.
- B Om starar har samma kartsinne som vissa andra djurarter.
- C Om starar kan påverka varandra i valet av flyttningsriktning.
- D Om starar har förmågan att avgöra sin geografiska position.

10. **Vad visar undersökningen av havssköldpaddornas navigationsförmåga?**

- A Att förmågan kan fungera för individer också i för dem helt okända miljöer.
- B Att förmågan endast fungerar inom ett visst givet geografiskt område.
- C Att förmågan når sin fulländning först efter en tids biologisk utveckling.
- D Att förmågan också kan förmedlas mellan olika individer.

11. **Anger texten någon orsak till att fåglarna flyttar, och i så fall vilken?**

- A Ja, fåglarnas biologiska klocka.
- B Ja, jordens magnetfält.
- C Ja, himlens polarisationsmönster.
- D Nej, någon orsak anges ej i texten.

12. **Hur kan man bäst sammanfatta textens huvudinnehåll?**

- A Fåglarnas flyttmål – en fråga om arv och miljö.
- B Nya fakta om fåglarnas navigation under långresor.
- C Fåglarnas medfödda kompass – en olöst gåta.
- D Nya studier av fåglarnas flyttvägar.

INTERNATIONELLA DOMSTOLAR FÖR KRIGSBROTT?

Bör individer som begår eller beordrar brott mot nationer eller folkgrupper, tvingar in människor under förtryckande styrelseskick eller provocerar fram inbördeskrig bestraffas i former som liknar de nationella rättssystemens?

I vol. 78 nr 1 av *Foreign Affairs* diskuterar John R. Bolton krigs- eller statsförbrytelseernas problem utifrån en bok av Aryeh Neier, *War crimes; brutality, genocide, terror and the struggle for justice* från 1998. På 1990-talet utfärdades märkbart fler anklagelser för detta slags brott än kanske sedan Nürnbergrättegångens dagar. Det kan endera tyda på att övergreppen har ökat – eller också på att observansen mot dem har skärpts, bl.a. till följd av opinionsbildningen till förmån för mänskliga rättigheter och andra aktiva påtryckningar.

En tendens anses finnas till att brottmålsprocesser tar över framför andra sätt att straffa internationella politiska förbrytare. Även folkrätten bör enligt mångas åsikt ges företräde framför nationell rätt. Men dessa tendenser är som det visar sig långt ifrån oproblematiska, vare sig logiskt eller praktiskt.

Inför övergrepp som de nämnda kan ett krav på att stänga flyktvägarna liksom på att öppna formella brottmålsprocesser för de skyldiga te sig självklara. Det kan likaså förefalla outhärdligt att veta att folkrätten och andra överenskommelser ofta utgör en informell sedvana, inte avtal som ovillkorligt och med sanktioner binder folken och deras ledare vid vissa uppträdanden och procedurer, oavsett om alla stater har undertecknat en sådan överenskommelse eller ej.

Men saken är till sin själva natur formell, och formellt komplicerad. De föreställningar vi har om rättsregler och institutioner hämtas samtidigt självfallet från den nationella nivån. Där kan kontroll i bästa fall utkrävas av de styrande, och straff i laga ordning får utmätas i det skydd som nationens lagar samt författningen ger. Mellan staterna saknas alla dessa förutsättningar. Ingen internationell "folkvilja" finns, ingen egentlig domstol kan ta sig an mål, och ingen global författning finns att ytterst stödja förfarandet på. Ofta tillämpar förstas stater bara de regler som råkar gynna dem själva. Därför måste sedvanans och improvisationens metoder anlitas, påpekar Bolton. Varje fråga får skötas med just den kunskap och förhandlingskicklighet som råkar kunna uppåddas.

Att normer och avtal ger en så osäker avhållande verkan på dem som stör freden betyder inte att sedvana eller ingångna avtal är helt verkningslösa. Att hänvisa till dem lägger en viss hämsko på dem som avser att begå brott, vilket inte minst kan vara opinionsmässigt betydelsefullt. Men sedvanan är inte lag, och den utövar inget tvång. Vi talar visserligen om "folkrätt", och utnyttjar den gnutta psykologiska magi (eller antydning om obetingad lydnad) som termen rymmer – men att hänvisa till "folksedvana" skulle te sig en aning patetiskt och ofta säkert vara ineffektivt.

Forskaren Aryeh Neier ställer krav på vad han kallar "ett mål, en process, ett resultat". Han anser att den internationella rätten skall vara glasklar och entydig. Det "onda i sig" som folkens plågoandar orsakar skall bedömas strikt och brottets art speglas i sanktionen. Metoder som att i viss utsträckning förhandla om anklagelser före en rättegång (s.k. plea bargains), liksom att under vissa omständigheter kunna benåda eller nedsätta straffet skall i princip inte förekomma.

En svårighet som därvid förbises är att brott mot nationell lag oftast är så kallade rena brott, det vill säga de saknar politisk eller ideologisk betydelse, medan de brott som berör folkrätten mycket ofta kan ha ideologiska, exempelvis revolutionära eller etnisk-historiska, förtecken. Ett sammanhängande problem är efter hur lång tid som ett internationellt brott kan anses preskriberat, liksom hur de berörda parterna när konflikten väl är över skall kunna återgå till fredligt umgänge, allt frågor som förstas skarpt har belysts av händelserna i f.d. Jugoslavien.

De som är för strikta regler och procedurer kan förstas dra slutsatsen, att vetskapen om dessa medel hos brottslingar in spe bör verka avskräckande. Men sådana regler kan som Bolton betonar lika väl verka i motsatt riktning. Att ge krigsbrottslingar en chans att fly kan i sin tur påskynda återgången till frihet och rättsstyre, menar Bolton.

I spåren av vad som skett runtom i världen kan en debatt med delvis hätska krav på fler globala rättsfora, och härtill knutna sanktions- och straffmöjligheter, väntas. Men när skall den globala rättvisan (som ännu mest är en tankekonstruktion) egentligen få överta den nationella lagens uppgifter? Svaret är inte givet. Kanske aldrig. Bör t.ex. den amerikanska konstitutionen i princip kunna sättas i spel den dag ett flertal av världens stater beslutar sig för detta? Kongressen och det amerikanska folket kan förmodligen väntas lägga sina synpunkter på frågan.

Det kan i alla händelser ha sitt värde att börja fundera över vilka de politiska och de militära följderna av sådana enorma rättsliga förändringar kan bli, om de ens är möjliga.

Carl Johan Ljungberg

Uppgifter till texten

INTERNATIONELLA DOMSTOLAR FÖR KRIGSBROTT?

13. **På vilket sätt skiljer sig enligt texten folkrätten från den nationella rätten?**
- A Folkrätten avvisar sanktioner och andra straff.
 - B Folkrätten utgör ingen regelrätt lagstiftning.
 - C Folkrätten är överordnad den nationella rätten.
 - D Folkrätten är i första hand politiskt reglerad.
14. **Vilket argument framför textförfattaren mot forskaren Aryeh Neiers krav att den internationella rätten ska vara klar och entydig?**
- A Brott mot folkrätten är inte alltid s.k. rena brott.
 - B Det måste vara möjligt att förhandla om anklagelser före rättegång.
 - C Strikta och tydliga regler kan verka avskräckande.
 - D Det finns ingen domstol för brott mot folkrätten.
15. **Hur bör man, enligt Bolton, möta krigs- och statsförbrytelser?**
- A Genom att hänvisa till den amerikanska konstitutionen.
 - B Genom diskussioner och smidigt agerande från fall till fall.
 - C Genom att hänvisa till folkrättens regler i internationella domstolar.
 - D Genom påtryckningar från en internationell opinion.
16. **Texten ställer frågan om vi behöver internationella domstolar för krigsbrott. Hur förhåller sig textförfattaren till denna fråga?**
- A Juridiskt korrekt
 - B Politiskt avvisande
 - C Kritiskt resonerande
 - D Historiskt refererande

DANS, KÖN OCH JAGPROJEKT

På jakt efter ungdomars kroppsspråk och den ”synkretiska dansen”, en sammansmältning av olika kulturers dans, har jag i mitt fältarbete under hösten rört mig på olika arenor inom skolans värld. Nordiska, afrikanska, syd- och östeuropeiska ungdomar gör sina röster hörda genom sång, musik, skrik, skratt och gestaltar känslor och uttryck med hjälp av kroppsspråk och dans.

Den individuella estetiken framträder i kläder, frisyrer och symboliska tecken som förstärker ungdomarnas ”jagprojekt” där också den egna stilen i kroppsörelserna spelar en betydande roll i identitetsprövningen. Uppehållsrummet fungerar som offentlig arena där ungdomarna spelar upp sina performanceliknande kroppsshower och där de prövar och utforskar det ”godkända” inför de andras granskande blickar. Alla är dock inte aktörer med längtan efter uppmärksamhet. Motsatsen finns också och synliggörs ibland hos en del invandrarflickor som kryper ihop inför öppet nyfikna och inviterande blickar. Inte så sällan uttrycker flickornas blickar just då också en resignation. Resignationen inför situationen av underordning. Vid senare tillfällen agerar samma flickor i andra sociala kontexter med säkerhet och utan tillstymmelse till blyghet.

Det finns vissa gemensamma mönster i de flesta invandrandominerade förorter, menar forskaren Ove Sernhede, ”och ett av dem är flickornas underordnade roll”, säger han i förbigående i en artikel som på de fjorton övriga sidorna förklarar invandrarpojkers frustration och vrede som en reaktion på deras känsla av underordning. Förvisso är detta sant. Men på vilket sätt artikulerar då flickorna sin känsla av möjlig dubbel underordning genom att både tillhöra minoritetsgrupper och samtidigt tillhöra ”det andra könet”? Min erfarenhet från högstadieskolor säger mig att flera invandrarflickor har utvecklat ett mycket mångfasetterat kroppsspråk där de alltefter rådande kontexter neutraliserar sig, eller uttrycker underordning men också överordning i skilda situationer.

I det senmoderna samhälle vi lever i kan ungdomars kroppsspråk generellt sett synas vara förändrat bland annat genom den tilltagande exponeringen och estetiseringen av såväl manliga som kvinnliga kroppar. Exponeringen, estetiseringen och den av Thomas Ziehe beskrivna ”görbarheten” bidrar också till en uppfattning om kön såsom varande en social konstruktion, vilket i sig kan möjliggöra förändringar av kulturella koder och genusstrukturer. Kirsten Drotner definierar kulturellt kön bland annat genom olika symboliska uttryck för kvinnors respektive mäns positioner, men betonar samtidigt det dynamiska och processuellt föränderliga i dessa positioner. Det kulturella könet skapas och förändras kontinuerligt genom medvetna och omedvetna förhandlingar om kodsystém och förändringar av kulturella strukturer. Som jag ser det är det viktigt att uppmärksamma vilka kodsystém som förändras och vilka som förblir konstanta. Lika viktigt är det att reflektera över de maktrelationer som påverkar vårt samhälles diskurser om unga kvinnors och mäns kroppskulturer.

Pierre Bourdieus strukturella teori visar bland annat på hur olika smaker och kroppsstilar har samband med status och maktpositioner i samhället. Koder och kroppsuttryck är tidigt inristade i oss och bidrar till eller förhindrar våra möjligheter att erhålla statusroller. Som en kontrast till detta deterministiska maktperspektiv, där betoningen ligger på hur det samhälleliga förtrycket disciplinerar kroppen, ger Anthony Giddens tankar om människans möjligheter till ett aktivt agerande en öppning för ett annorlunda perspektiv.

Giddens menar att våra identiteter inte är konstanta utan konstrueras och dekonstrueras ständigt genom vår delaktighet i vardagslivets olika sociala kontexter. Strukturerna, som innehåller tysta regler som vi aktörer själva varit med-agerande i att skapa, ger de sociala handlingarna en viss form som också bidrar till att utveckla en reproduktion av sociala system. Giddens struktureringsteori utgår således ifrån att människan själv är delaktig i skapandet av reglerande strukturer. Som aktör kan hon reflektera över detta och påverka sin situation och sina handlingar. Det är mot bakgrund av Drotners tankar om processuella förändringar av kvinnors positioner och Giddens struktureringsteori som jag analyserar invandrarflickors kroppsspråk och dansande.

Oftast befinner jag mig som enda vuxen i proppfulla korridorer och uppehållsrum med klungor av ungdomar i alla tänkbara vrår. Atmosfären präglas inte särskilt ofta av tolerans för kulturell mångfald eller förståelse för andra människor. Snarare är det så att varje form av avvikelser i klädsel, kropp eller kroppsspråk uppmärksammas med högljudda kommentarer, skratt och blickar. Och självkänslan måste då vara stark hos invandrarflickorna för att de inte ska rodna eller psykiskt knäckas inför rikedomerna av könsord och symboliska tecken. Jag möter flickor som inte vågar gå tvärs över uppehållsrummet men jag träffar också och pratar med flickor som är starka. Flickor som själva ibland kroppsligt provocerar, men framför allt utnyttjar kroppsstrategier för att signalera oberoende, överordning och ibland också ilska eller glädje.

Och när så musiken rullar igång i högtalarna är det oftast flickorna som intar den offentliga arenan först i uppehållsrummet. I samtalen efteråt säger en flicka: ”Jag vill synas och jag vill vara den som märks ... jag vill att andra ska inspireras av mig på samma sätt som jag inspireras av dom.” En annan flicka säger: ”Jag vill dansa *min* dans ... jag vill dansa ut min glädje och det tycker jag fler kan göra här i Norden.” Det är efter sådana pratstunder som jag anar att processuella förändringar av kvinnliga positioner är pågående vilket i förlängningen kan leda till att den manliga normen dekonstrueras och en mera jämlik situation kan utvecklas.

Flera studier uppmärksammar den roll maktförhållanden och rådande könsrollsmönster har för ungdomars möjliga livschanser i framtiden. Så som jag tolkar situationen mot bakgrund av bland annat Giddens struktureringsteori och egna empiriska iakttagelser har ungdomar ändock en större möjlighet till kulturell friställning i dag jämfört med tidigare.

Genom samhällets estetisering i bland annat multimediala former skapas nya arbetsmarknader för ungdomar där deras kreativa förhållningssätt är en större tillgång än traditionsbunden kunskap.

Som etnolog arbetar jag främst i en ny forskningstradition där kulturanalyser utvecklas mot bakgrund av ett etnografiskt fältarbete. Som lärare kan jag dock inte, när jag besöker skolor och försöker känna in rådande skolkulturer, avhålla mig från tankar om hur skolans allmänna målsättning kan få tillräcklig genomslagskraft i det konkreta arbetet. När jag i mitt fältarbete på högstadieskolor samtalar med invandrarflickor om dans och kroppsspråk funderar jag ofta på

läroplanstexterna om att främja förståelse för andra människor, arbeta med kulturell mångfald, förhindra intolerans med mera. Och jag undrar ibland hur och när dessa goda föresatser ska realiseras. Finns det plats för detta arbete i den pedagogiskt rationella skolvärlden där vi lärare sällan har tid att utmana elevernas tankevärldar med reflekterande frågor utan nöjer oss med våra egna konstruerade kunskapsfrågor som snabbt kan besvaras?

Liisa Ängquist

Uppgifter till texten **DANS, KÖN OCH JAGPROJEKT**

7. **I texten nämns en rad forskare och deras arbeten. Vilken inställning förenar dessa forskare?**
- A Skola och utbildning är avgörande för den egna identitetens utveckling.
- B Utsatta ungdomsgrupper får allt svårare att motverka de idealbilder samhället ger.
- C Identiteten och sättet att uttrycka densamma utvecklas i ett samspel med sociala krafter.
- D Kulturen som arena för att hävda sin personlighet präglas alltmer av hård konkurrens.
18. **Textförfattaren citerar forskaren Ove Sernhedes kommentar om invandrarflickors underordning. Vilken iakttagelse har hon själv gjort i detta sammanhang?**
- A Att invandrarflickors kroppsspråk utgör en klar bekräftelse på Sernhedes uppfattning.
- B Att underordning bara är en av flera dimensioner som invandrarflickors kroppsspråk signalerar.
- C Att invandrarflickors kroppsspråk är kopplat till dem som individer, inte till vissa situationer.
- D Att den underordning som kan avläsas i invandrarflickors kroppsspråk avser kön, inte etnicitet.
19. **Hur beskriver textförfattaren sin egen position i förhållande till ungdomarna?**
- A Hon ser sig enbart som forskare.
- B Hon ser sig som både forskare och lärare.
- C Hon ser sig främst som lärare.
- D Hon ser sig främst som en reflekterande vuxen.
20. **Hur ser textförfattaren på flickornas möjligheter att frigöra sig från traditionella könsrollsmönster?**
- A Hon ser problem och vissa tecken på att den manliga normen förstärks.
- B Hon ser problem men också starka tecken på att den manliga normen redan försvunnit.
- C Hon ser problem och inga tecken på att flickor vågar utmana den manliga normen.
- D Hon ser problem men också tecken på att den manliga normens dominans kan brytas.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 2

DELPROV 4 ORD a

Anvisningar

Provet innehåller 40 uppgifter

Varje uppgift inleds med ett ord i fetstil. Under detta finns fem svarsförslag. Välj det svarsförslag som **bäst** motsvarar innebörden av det fetstilta ordet. Endast ett svarsförslag är rätt.

Övningsexempel 1

förslå

- A stå ut
- B klara av
- C bli över
- D hjälpa upp
- E räcka till

Förslå betyder ungefär samma sak som *räcka till*. Rätt svar är alltså **E**.

Övningsexempel 2

mjärde

- A kartställ
- B fiskeredskap
- C utställningsskåp
- D skjutvapen
- E vägbeläggning

En *mjärde* är ett slags *fiskeredskap*. Rätt svar är alltså **B**.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **40 uppgifter**.

PROVTID: 15 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. **nyck**
 A skämt
 B besatthet
 C otur
 D infall
 E chans
2. **åliggande**
 A begäran
 B förmån
 C straff
 D rättighet
 E skyldighet
3. **panorama**
 A vindskyddad uteplats
 B komplett färgskala
 C liten tavla
 D vidsträckt utsikt
 E optiskt instrument
-
4. **faciliteter**
 A utgångspunkter
 B förberedelser
 C nymodigheter
 D bekvämligheter
 E svårigheter
5. **trosviss**
 A trotsig
 B uppmuntrande
 C envis
 D härdad
 E säker
6. **ockult**
 A världslig
 B tvivelaktig
 C främmande
 D stötande
 E övernaturlig
-
7. **expediera**
 A utbyta
 B utföra
 C utreda
 D utöka
 E utkräva
8. **digna**
 A avlasta
 B tyngas ner
 C bli efter
 D komma igen
 E gräva ner
9. **på lösa boliner**
 A oplanerat och slumpartat
 B utmanande och retsamt
 C modigt och oförskräckt
 D glatt och otvunget
 E kortlivat och flyktigt
-
10. **jalusi**
 A persienn
 B tittskåp
 C fönsterhylla
 D gardinstång
 E lådhurts
11. **kynne**
 A omdöme
 B anseende
 C sinnelag
 D förstånd
 E tålmod
12. **insulin**
 A kolhydratomsättande hormon
 B blodtryckssänkande medicin
 C vätskedrivande medel
 D antiinflammatoriskt preparat
 E bakteriedödande läkemedel
-
13. **läsa lusen av**
 A läxa upp
 B avslöja
 C hämnas på
 D ruinera
 E ta reda på
14. **paroll**
 A liknelse
 B lagtext
 C slagord
 D ordspråk
 E minnestal
15. **tjänlig**
 A passande
 B undergiven
 C villig
 D använd
 E ödmjuk

16. **proviantera**

- A planera matsedel
- B laga mat
- C provsmaka
- D skaffa mat
- E konservera livsmedel

17. **förflugan**

- A ödesbestämd
- B feltolkad
- C urspårad
- D ogenomtänkt
- E bortslösad

18. **vara som ler och långhalm**

- A vara oskiljaktiga
- B vara ovänner
- C vara ofrivilligt förenade
- D vara nära besläktade
- E vara helt olika

19. **kåsera**

- A gräla om småsaker
- B skildra ledigt och roande
- C tala insmickrande
- D framställa dramatiskt
- E skriva på vers

20. **komplex**

- A jämförbar
- B ändlös
- C säregen
- D osäker
- E sammansatt

21. **regrediera**

- A återgå till tidigare stadium
- B upprepa huvudinnehållet av
- C ge ut en ny upplaga av
- D upphäva ett beslut
- E begrunda en invecklad fråga

22. **fägring**

- A glädje
- B beundran
- C skönhet
- D dröm
- E synvilla

23. **sitta emellan**

- A tränga sig på
- B bli lidande
- C tveka
- D vara inställsam
- E förmedla

24. **omdömesgill**

- A beslutsam
- B ärlig
- C rättvis
- D hänsynsfull
- E förständig

25. **fresk**

- A väggmålning
- B taklist
- C spegelram
- D tapetbård
- E marmordekoration

26. **kluster**

- A utväxt
- B trassel
- C förbindelse
- D anhopning
- E näste

27. **allmängods**

- A rådande moral
- B välkända fakta
- C utbredd missuppfattning
- D generell regel
- E intressant nyhet

28. **perenn**

- A ettårig växt
- B flerårig växt
- C vedartad växt
- D sällsynt växt
- E blommande växt

29. **framhärda**

- A envisas
- B försäkra
- C orsaka
- D stärka
- E uttyda

30. **nod**

- A höjdpunkt
- B knutpunkt
- C motsats
- D gränsvärde
- E sidospår

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

31. **nagelfara**

- A skrapa
- B granska
- C treva
- D lura
- E riskera

32. **esträdör**

- A manusförfattare
- B ljussättare
- C scenartist
- D teaterdirektör
- E stuntman

33. **kvasivetenskaplig**

- A skenbart vetenskaplig
- B tvärvetenskaplig
- C teoribildande
- D snävt vetenskaplig
- E ämnesöverskridande

34. **oegentligheter**

- A bedrägerier
- B misstankar
- C stridigheter
- D bekymmer
- E fördomar

35. **kontemplera**

- A jämföra
- B rådfråga
- C begrunda
- D samtycka
- E förklara

36. **honorar**

- A ärebetygelse
- B hyllning
- C arvode
- D uppdrag
- E hedersgäst

37. **lumpet**

- A surt och vresigt
- B gement och uselt
- C trögt och likgiltigt
- D slött och slapt
- E grått och trist

38. **med oblida ögon**

- A noggrant
- B opartiskt
- C skarpsynt
- D ointresserat
- E missnöjt

39. **analogi**

- A slutsats
- B motsvarighet
- C omkastning
- D erfarenhet
- E upprepning

40. **gäldenär**

- A person som handlar med värdepapper
- B person som är skyldig pengar
- C person som driver in fordringar
- D person som lever på räntor
- E person som saknar ekonomiska medel

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 4

DELPROV 7 DTK e

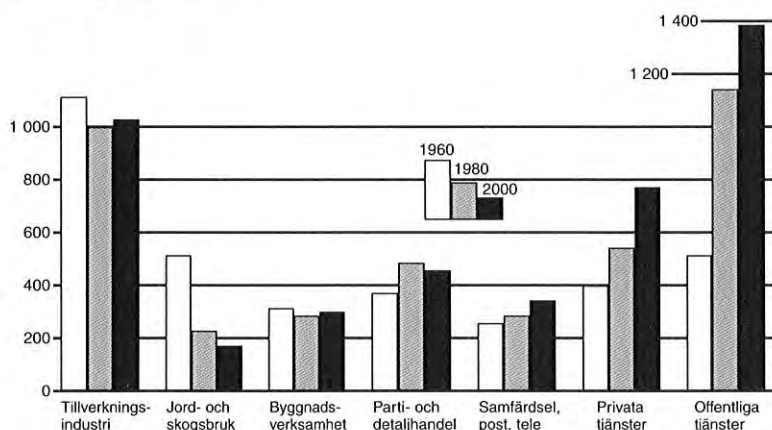
Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Provet innehåller diagram, tabeller, kartor och andra grafiska framställningar. Materialet är hämtat från olika källor. Eftersom det lyfts ut ur sitt ursprungliga sammanhang, har vissa tillägg ibland gjorts för att förklara en del begrepp och förhållanden.

Uppgifterna ska lösas med hjälp av den information som finns på respektive uppslag. Till varje uppgift finns det fem svarsförslag. Välj det som **bäst** besvarar frågan.

Övningsexempel

Antal förvärvsarbetande i olika näringsgrenar 1960 och 1980 samt förväntat antal förvärvsarbetande år 2000.

Med hur mycket minskade antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket mellan åren 1960 och 1980?

- A En fjärdedel
- B En tredjedel
- C Hälften
- D Två tredjedelar
- E Tre fjärdedelar

Antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket var 1960 ungefär 500 000 och 1980 ungefär 230 000. Minskningen var ungefär 270 000, vilket är något mer än hälften av 500 000.

Rätt svar blir alltså **C**, det svarsförslag som bäst besvarar frågan.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

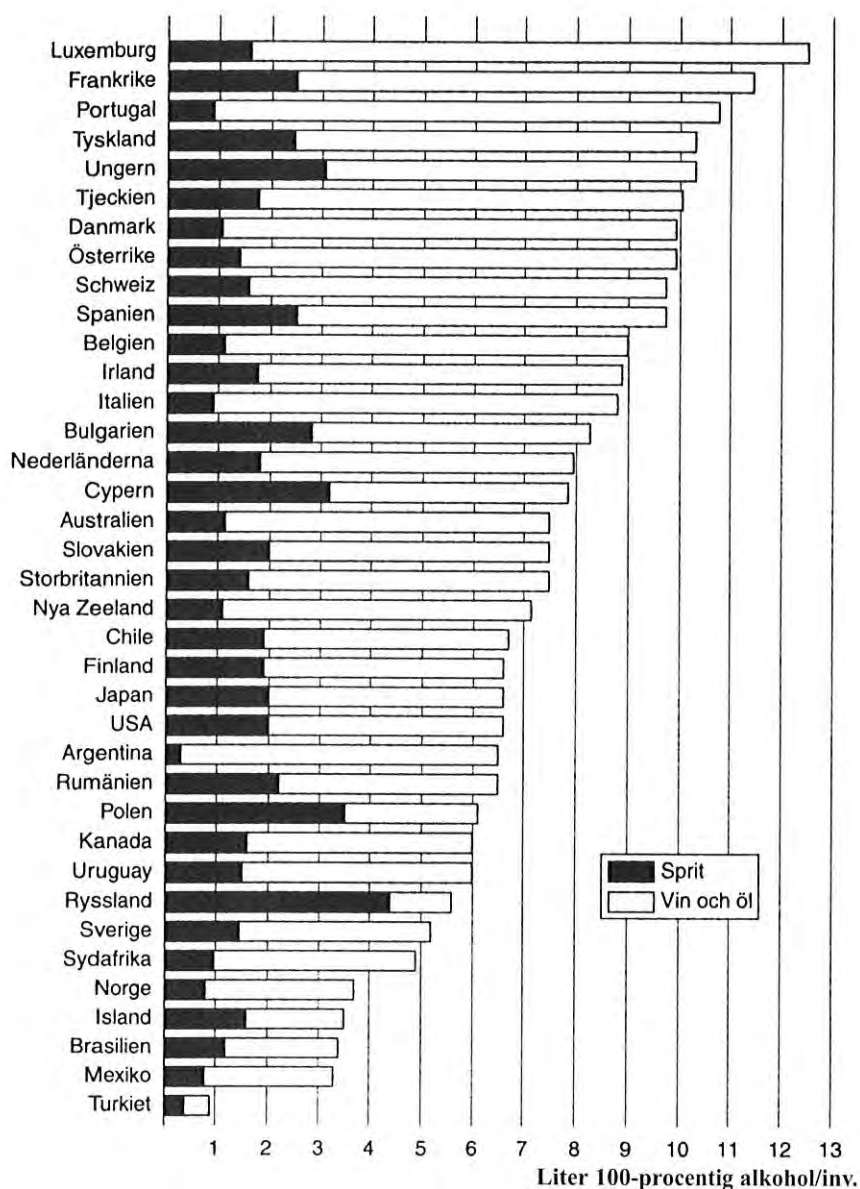
På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

ALKOHOLFÖRSÄLJNING

Försäljningen av alkoholhaltiga drycker i ett antal länder 1995. Uppdelning på sprit respektive vin och öl uttryckt i liter 100-procentig alkohol per invånare.

Folkmängden i de redovisade länderna 1995. Miljoner invånare.

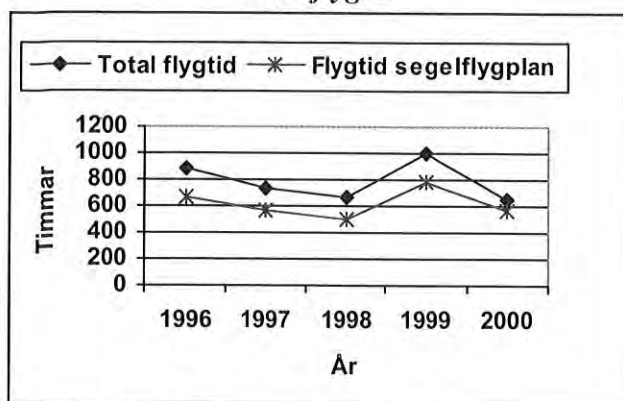
Land	Invånare (miljoner)
Argentina	33,1
Australien	17,5
Belgien	10,0
Brasilien	156,3
Bulgarien	9,0
Chile	13,6
Cypern	0,7
Danmark	5,2
Finland	5,0
Frankrike	57,4
Irland	3,5
Island	0,3
Italien	56,8
Japan	124,3
Kanada	27,4
Luxemburg	0,4
Mexiko	89,5
Nederländerna	15,2
Norge	4,3
Nya Zeeland	3,4
Polen	38,4
Portugal	9,8
Rumänien	22,7
Ryssland	149,5
Schweiz	6,9
Slovakien	5,3
Spanien	39,1
Storbritannien	58,0
Sverige	8,7
Sydafrika	39,8
Tjeckien	10,3
Turkiet	58,8
Tyskland	80,6
Ungern	10,3
Uruguay	3,1
USA	255,0
Österrike	7,9

1. **Hur stor andel av alkoholförsäljningen utgjordes av sprit, uttryckt i liter 100-procentig alkohol, i det land där denna andel var störst respektive minst?**
 - A 50 respektive 15 procent
 - B 60 respektive 10 procent
 - C 80 respektive 5 procent
 - D 85 respektive 50 procent
 - E 95 respektive 25 procent

2. **Hur mycket sprit, uttryckt i 100-procentig alkohol, såldes totalt i USA?**
 - A 200 miljoner liter
 - B 255 miljoner liter
 - C 510 miljoner liter
 - D 1,2 miljarder liter
 - E 1,7 miljarder liter

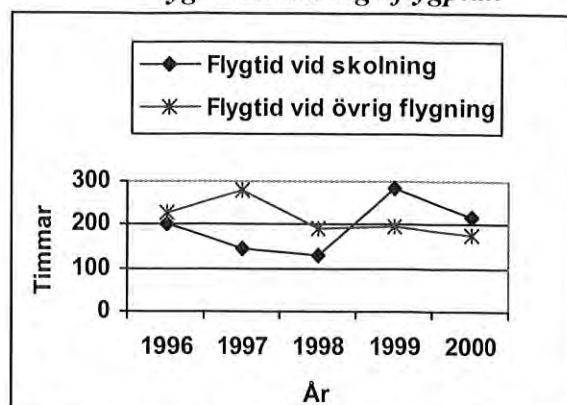
VÄSTERÅS SEGELFLYGKLUBB 1996–2000

Total flygtid

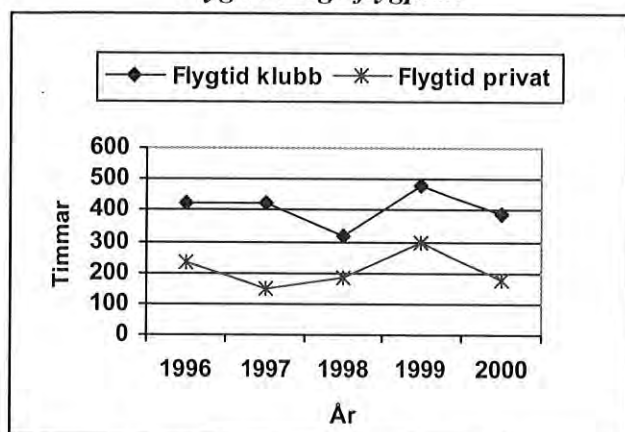
Total flygtid i segel- och motorsegelflygplan samt flygtid i endast segelflygplan. Timmar.

Flygtid i klubbsegelflygplan

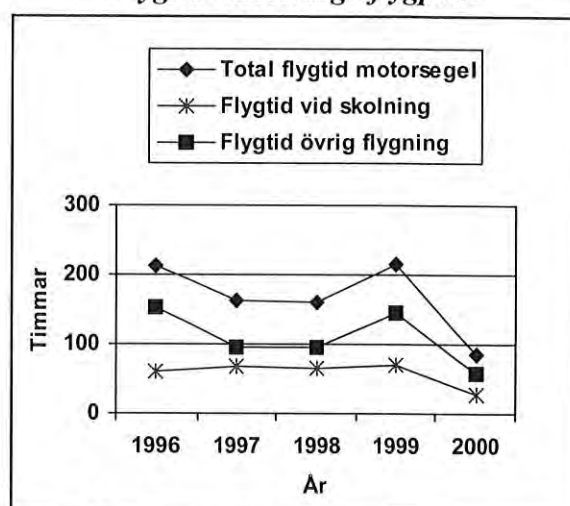
Flygtid i klubbsegelflygplan uppdelad på skolning och övrig flygning. Timmar.

Flygtid i segelflygplan

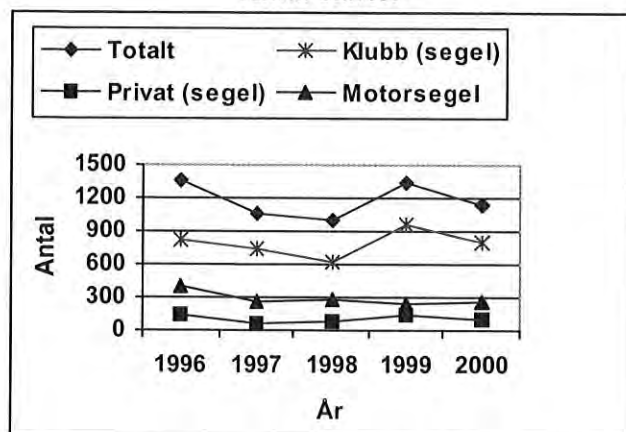
Flygtid i segelflygplan uppdelad på klubbsegelflygplan och privata segelflygplan. Timmar.

Flygtid i motorsegelflygplan

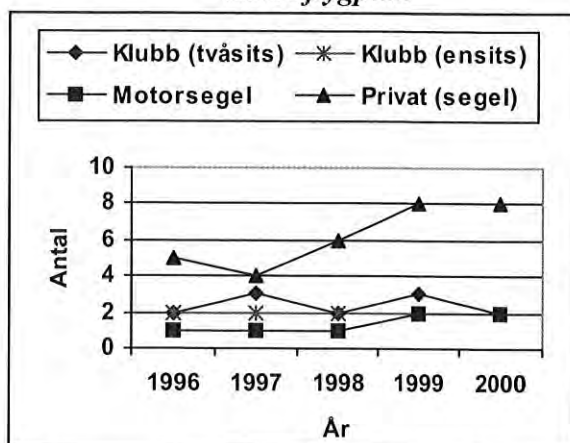
Flygtid i motorsegelflygplan, total och uppdelad på skolning och övrig flygning. Timmar.

Antal starter

Antalet starter inom Västerås Segelflygklubb, totalt och uppdelat på klubbsegelflygplan, privata segelflygplan och motorsegelflygplan.

Antal flygplan

Antalet tvåsitsiga och ensitsiga klubbsegelflygplan samt motorsegelflygplan och privata segelflygplan som disponerats av Västerås Segelflygklubb.

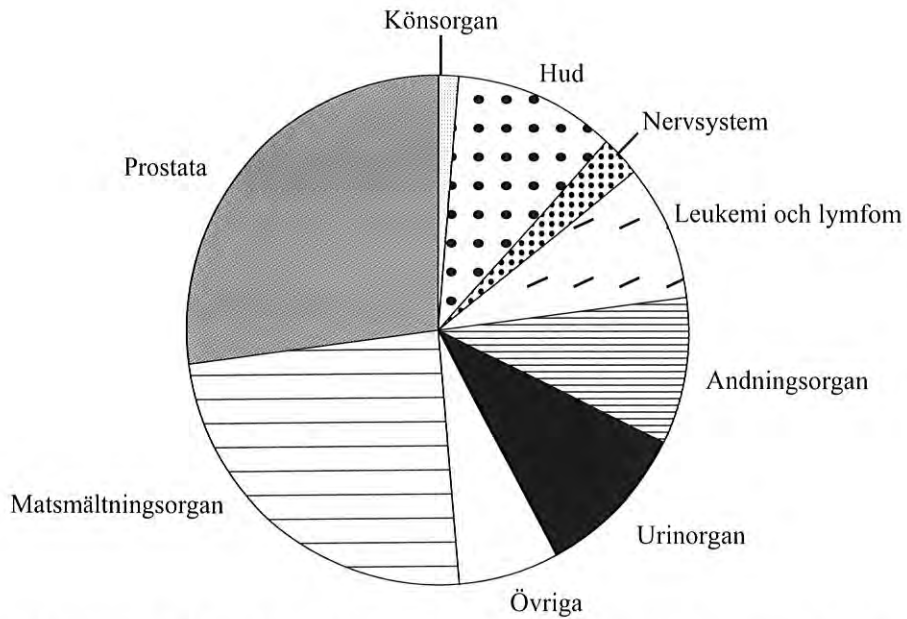
3. **Vilken av följande typer av flygning hade längst flygtid vid Västerås Segelflygklubb 1997?**

- A Skolflygning med klubbsegelflygplan
- B Övrig flygning med klubbsegelflygplan
- C Flygning med privata segelflygplan
- D Skolflygning med motorsegelflygplan
- E Övrig flygning med motorsegelflygplan

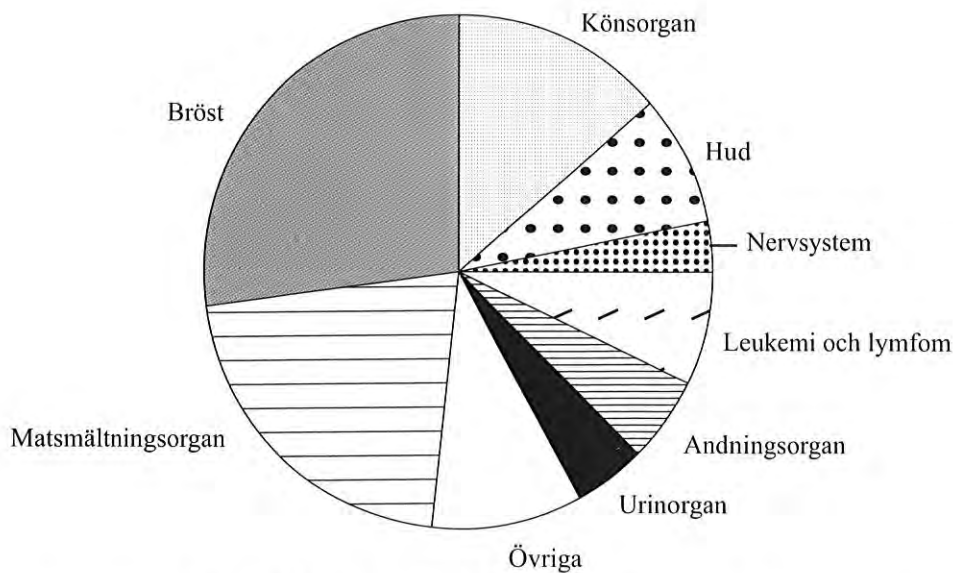
4. **Hur lång flygtid ägnades sammanlagt åt skolning vid Västerås Segelflygklubb 1998?**

- A 30 timmar
- B 70 timmar
- C 130 timmar
- D 200 timmar
- E 250 timmar

CANCERFALL I SVERIGE 1997

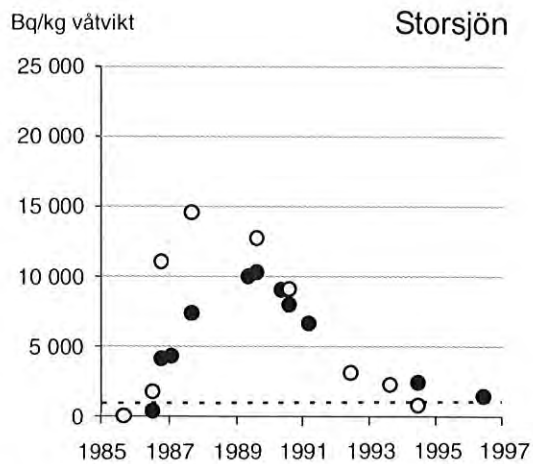
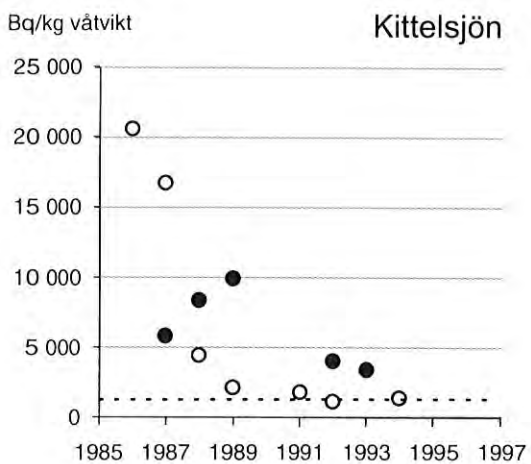
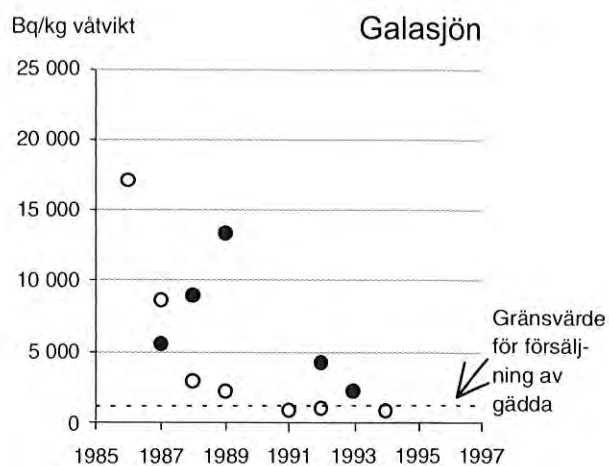
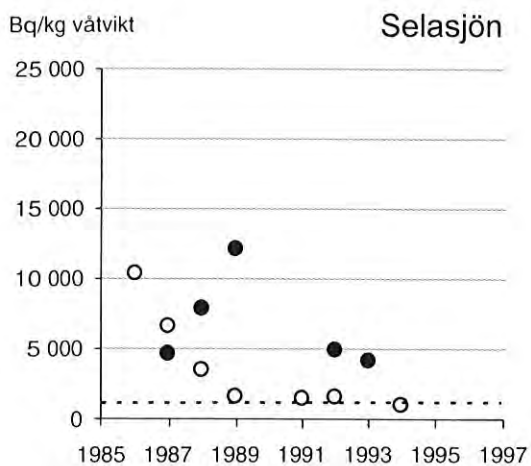
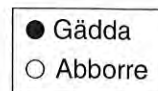
Cancerfall bland män fördelade på olika cancerformer. Antalet fall var 21 597.

Cancerfall bland kvinnor fördelade på olika cancerformer. Antalet fall var 21 165.

5. **Hur många var fallen av cancer i urinorgan 1997?**
- A 1 200
 - B 3 200
 - C 4 600
 - D 6 400
 - E 8 500
6. **Studera cancerfallen bland män. Vilket svarsförslag anger tre cancerformer som tillsammans stod för lika många cancerfall som prostatacancer?**
- A Könsorgan, nervsystem, matsmältningsorgan
 - B Könsorgan, andningsorgan, urinorgan
 - C Hud, urinorgan, matsmältningsorgan
 - D Hud, övriga, matsmältningsorgan
 - E Nervsystem, leukemi och lymfom, övriga

CESIUMHALTEN I INSJÖFISK

Halten cesium-137 i gädda och i abborre i fyra sjöar i Västernorrlands län några år under perioden 1986–1996. Cesiumhalten uttryckt i becquerel per kilogram (Bq/kg) våtvikt.¹

¹ Angivelsen våtvikt innebär att mätningarna gjorts i färsk fisk.

7. **Med hur mycket hade halten av cesium-137 minskat i gädda respektive i abborre i Kittelsjön 1992 jämfört med det år då det högsta värdet uppmättes för respektive fiskart i denna sjö?**

- A 1 500 respektive 4 000 Bq/kg våtvikt
- B 4 000 respektive 1 500 Bq/kg våtvikt
- C 6 000 respektive 19 000 Bq/kg våtvikt
- D 13 000 respektive 4 000 Bq/kg våtvikt
- E 20 500 respektive 10 000 Bq/kg våtvikt

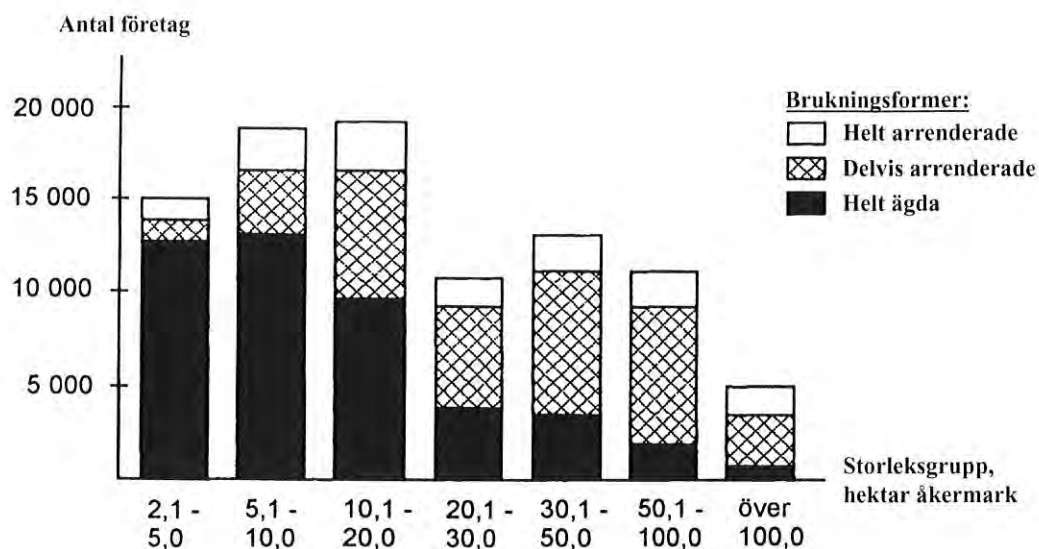
8. **Vilket var förhållandet mellan cesiumhalten i abborre och i gädda i Selasjön 1988?**

- A 1:5
- B 1:4
- C 2:5
- D 3:5
- E 3:4

ÅKERAREALER OCH JORDBRUKSFÖRETAG

Sveriges totala åkerareal fördelad på storleksgrupper av jordbruksföretag samt på län och produktionsområden 1996. Tabellen visar även Sveriges totala åkerareal fördelad på storleksgrupper 1991–96. Hektar (ha).

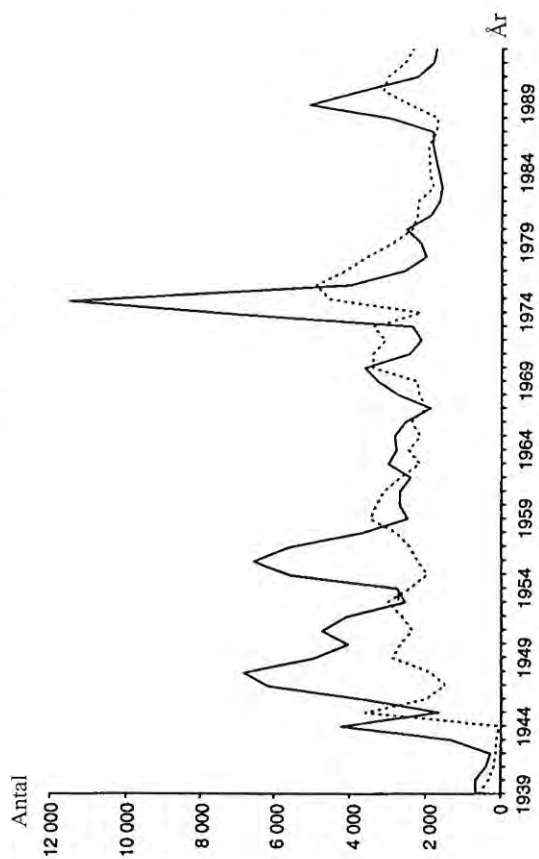
Område	Åkerareal inom storleksgrupp, hektar åkermark							Summa hektar
	2,1– 5,0	5,1– 10,0	10,1– 20,0	20,1– 30,0	30,1– 50,0	50,1– 100,0	Över 100,0	
<i>Län</i>								
Stockholms	727	2 266	6 354	6 245	11 811	23 207	41 728	92 338
Uppsala	752	2 293	7 667	10 050	23 328	52 600	58 038	154 728
Södermanlands	664	2 197	6 190	6 161	15 110	33 739	69 016	133 077
Östergötlands	1 290	3 698	9 374	11 636	27 525	66 752	91 944	212 218
Jönköpings	3 446	8 154	15 077	13 494	21 999	21 365	7 916	91 450
Kronobergs	3 009	6 616	9 795	7 633	13 446	12 467	3 485	56 451
Kalmar	1 847	5 216	11 593	12 635	26 624	43 465	30 703	132 083
Gotlands	803	1 637	4 700	5 790	17 813	33 408	22 787	86 938
Blekinge	1 282	3 047	5 126	4 594	8 249	8 232	5 428	35 957
Kristianstads	2 934	8 002	19 265	18 484	32 307	42 278	53 373	176 644
Malmöhus	2 164	5 582	17 189	19 406	40 023	78 989	131 888	295 239
Hallands	2 622	6 972	15 703	15 118	25 115	31 578	23 359	120 467
Göteborgs o Bohus	2 861	7 949	14 281	9 261	13 650	13 929	4 888	66 818
Älvsborgs	5 445	12 555	25 083	22 535	32 251	36 960	21 969	156 798
Skaraborgs	2 558	7 760	22 206	24 499	51 720	81 099	89 639	279 481
Värmlands	4 568	9 631	14 248	10 863	18 819	28 314	30 572	117 016
Örebro	1 521	3 667	8 123	8 687	16 733	34 751	36 839	110 321
Västmanlands	631	1 853	7 192	9 694	20 888	38 487	47 286	126 032
Kopparbergs	2 384	3 957	8 211	8 010	14 083	19 198	7 994	63 835
Gävleborgs	2 266	5 666	11 752	10 704	17 728	19 961	6 976	75 053
Västernorrlands	3 683	7 334	9 845	7 944	10 823	13 173	5 538	58 338
Jämtlands	2 749	5 224	6 942	6 854	10 122	12 107	3 314	47 311
Västerbottens	3 625	8 742	12 483	8 019	15 288	23 221	8 163	79 541
Norrbottns	2 310	4 891	6 714	4 936	8 069	12 250	4 232	43 401
<i>Produktionsområden</i>								
Götalands södra slättbygder	2 061	5 756	19 302	23 095	49 970	97 043	147 821	345 047
" mellanbygder	3 454	8 796	24 223	28 116	63 698	102 643	98 675	329 605
" norra slättbygder	3 494	10 422	31 223	34 758	73 413	133 232	169 943	456 485
Svealands slättbygder	3 946	12 188	35 571	42 041	90 250	189 821	264 773	638 590
Götalands skogsbygder	20 031	49 405	89 839	75 128	116 120	123 893	57 601	532 017
Mellersta Sveriges skogsbygder	7 158	15 747	27 336	22 559	39 075	55 149	39 334	206 358
Nedre Norrland	9 019	17 584	26 987	23 377	35 962	42 920	16 263	172 111
Övre Norrland	6 978	15 012	20 632	14 173	25 038	36 825	12 663	131 321
<i>Hela riket</i>								
1996	56 141	134 909	275 112	263 248	493 524	781 526	807 075	2 811 534
1995	48 935	126 649	271 350	263 631	502 960	780 177	772 940	2 766 641
1994	52 400	136 062	283 568	269 596	516 010	773 388	749 053	2 780 077
1993	53 339	139 272	288 772	277 731	524 563	768 801	727 251	2 779 729
1992	53 947	139 092	291 983	283 947	532 268	759 383	707 322	2 767 942
1991	55 051	142 115	298 167	292 406	541 922	761 722	698 614	2 789 997

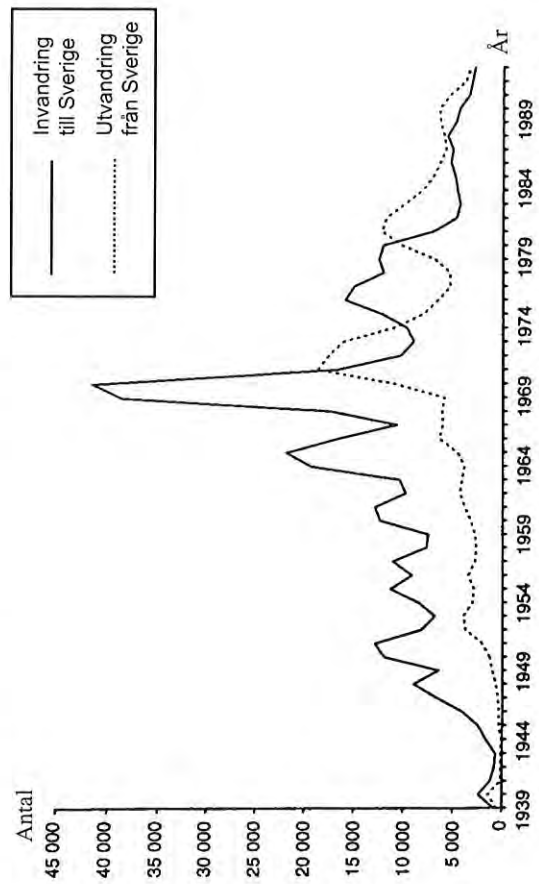
Sveriges jordbruksföretag fördelade på storleksgrupper 1996. Uppdelning på brukningsformer. Antal företag.

9. I vilket produktionsområde var åkerarealen 1996 en tredjedel så stor som den var i det produktionsområde där åkerarealen var som störst?
- A Götalands södra slättbygder
 - B Götalands mellanbygder
 - C Mellersta Sveriges skogsbygder
 - D Nedre Norrland
 - E Övre Norrland
10. År 1996 fanns 6 029 jordbruksföretag i det län som hade den största åkerarealen. Hur stor var den genomsnittliga arealen per företag?
- A 20 ha
 - B 50 ha
 - C 100 ha
 - D 200 ha
 - E 500 ha

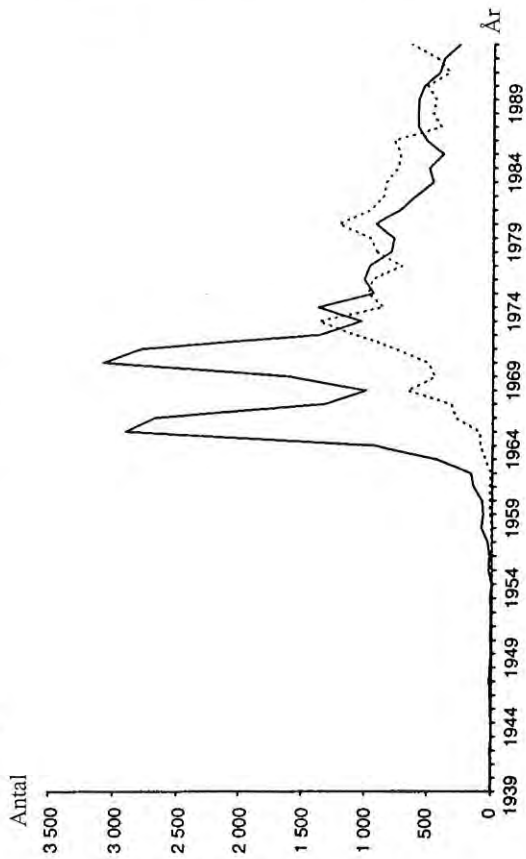
SVERIGES MIGRATIONSUTBYTE MED NÅGRA LÄNDER

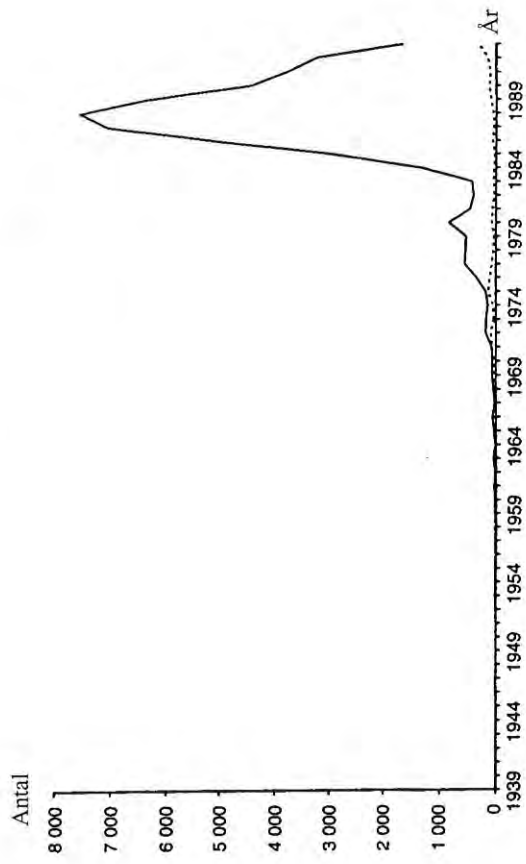
Sveriges migrationsutbyte med Danmark 1939–1993. Antal.

Sveriges migrationsutbyte med Finland 1939–1993. Antal.

Sveriges migrationsutbyte med Grekland 1939–1993. Antal.

Sveriges migrationsutbyte med Iran 1939–1993. Antal.

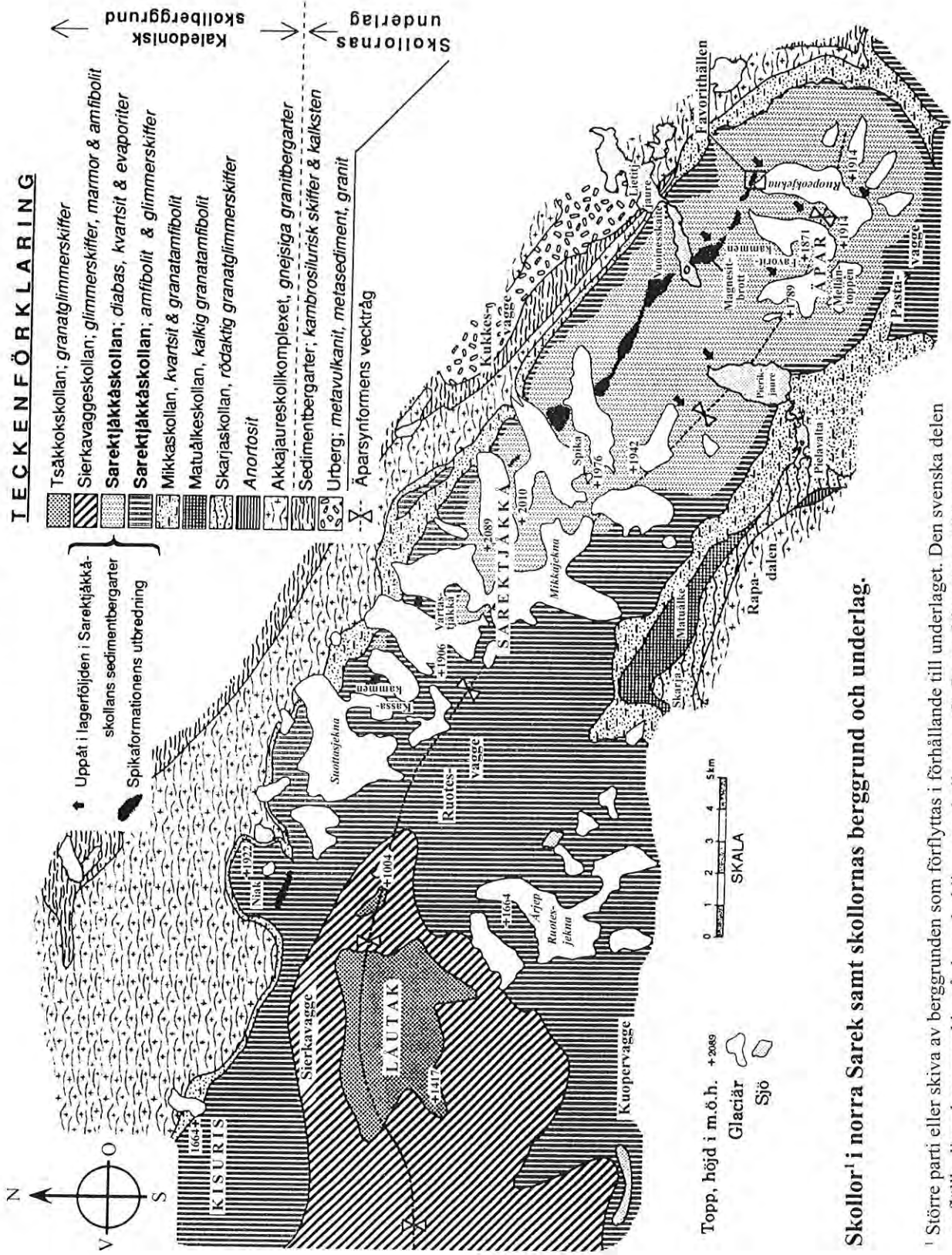
11. Med hur mycket hade invandringen från Finland minskat 1972 jämfört med 1970?

- A 1/5
- B 1/4
- C 2/5
- D 3/5
- E 3/4

12. Hur många personer utvandrade till Danmark åren 1950–1959?

- A 15 000
- B 25 000
- C 35 000
- D 45 000
- E 55 000

JORDSKORPANS STRUKTURER I NORRA SAREK

Skollor i norra Sarek samt skollornas berggrund och underlag.

Större parti eller skiva av berggrunden som förflyttas i förhållande till underlaget. Den svenska delen av fjällkedjans berggrund består huvudsakligen av skollor som förflyttas från väster till öster.

13. I vilken riktning ligger Sarektjåkkå, sett från Niak, Pastavagge respektive Kukkesvagge?

	<u>Niak</u>	<u>Pastavagge</u>	<u>Kukkesvagge</u>
A	NV	SO	V
B	NV	SO	N
C	SO	SO	O
D	SO	NV	O
E	SO	NV	V

14. Hur stor area har den del av Sierkavaggeskollan som finns markerad på kartan och vars berggrund utgörs av glimmerskiffer, marmor och amfibolit?

- A 10 km²
- B 25 km²
- C 40 km²
- D 65 km²
- E 85 km²

FOLKHÖGSKOLAN 1999

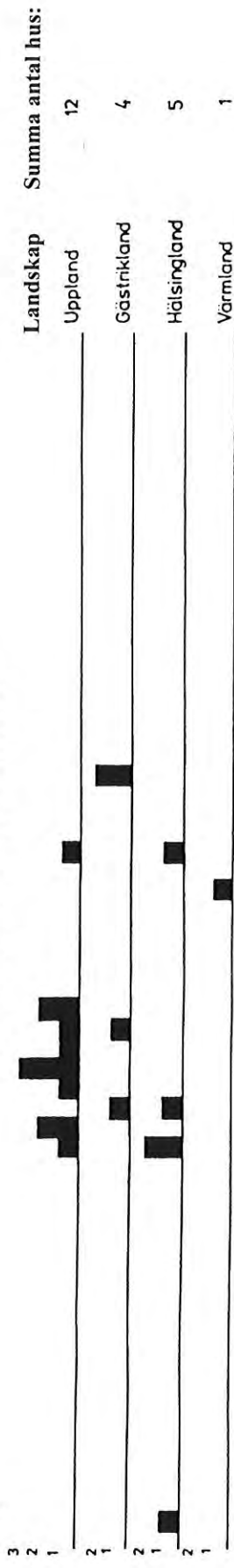
Deltagare i folkhögskolans kurser/ämnesinriktningar våren och hösten 1999. Totalt antal, antal kvinnor och antal invandrare.

Kurstyp/Inriktning	Våren 99			Hösten 99		
	Totalt	Kvinnor	Invandrare	Totalt	Kvinnor	Invandrare
Allmän, bred ämnesinriktning	5 568	3 607	811	4 810	3 107	509
Allmän, dominerad av basämnen	1 165	744	228	1 322	812	268
Beteendekunskap, humaniora	185	124	24	158	113	15
Estetiska ämnen	299	243	24	201	143	12
Företagsekonomi, handel och kontor	98	59	33	37	16	9
Matematik, naturvetenskap	173	100	5	121	81	29
Medicin, hälso- och sjukvård	103	75	3	23	20	4
Samhällsvetenskap	376	208	110	368	227	116
Språk	191	110	34	304	223	43
Teknik	133	72	6	79	34	7
Övriga ämnen	69	36	11	73	51	28
Långa allmänna kurser	8 360	5 378	1 289	7 496	4 827	1 040
Beteendekunskap, humaniora	2 984	1 796	98	3 047	1 860	93
Estetiska ämnen	4 167	2 663	132	4 565	3 037	124
Företagsekonomi, handel och kontor	94	51	4	126	71	31
Matematik, naturvetenskap	315	153	9	139	65	2
Medicin, hälso- och sjukvård	493	374	2	563	437	7
Samhällsvetenskap	1 399	771	58	1 624	1 026	80
Språk	625	511	51	939	719	63
Teknik	121	44	6	290	134	26
Övriga ämnen	439	264	15	335	170	13
Långa särskilda kurser	10 637	6 627	375	11 628	7 519	439
Allmän, bred ämnesinriktning	6 432	4 124	1 081	6 412	4 063	1 168
Allmän, dominerad av basämne	1 533	1 000	379	1 971	1 291	496
Beteendekunskap, humaniora	152	101	14	110	71	25
Estetiska ämnen	182	132	22	137	104	7
Företagsekonomi, handel och kontor	58	42	9	73	51	4
Matematik, naturvetenskap	99	51	63	71	28	3
Medicin, hälso- och sjukvård	86	62	1	57	30	0
Samhällsvetenskap	441	283	271	533	302	155
Språk	293	215	177	274	207	136
Teknik	93	58	15	78	47	1
Övriga ämnen	110	59	34	19	13	0
Särskild utbildningsinsats	9 479	6 127	2 066	9 735	6 207	1 995
Allmän, bred ämnesinriktning	410	212	0	754	464	0
Allmän, dominerad av basämne	235	132	0	268	179	0
Beteendekunskap, humaniora	19 809	11 308	0	22 802	12 792	0
Estetiska ämnen	10 652	7 044	0	11 000	7 347	0
Företagsekonomi, handel och kontor	866	447	0	935	478	0
Matematik, naturvetenskap	2 249	1 325	0	1 847	1 082	0
Medicin, hälso- och sjukvård	5 030	3 286	0	5 088	3 571	0
Samhällsvetenskap	28 461	14 816	0	31 176	16 374	0
Språk	2 615	1 655	0	3 657	2 313	0
Teknik	1 126	593	0	1 377	657	0
Övriga ämnen	3 861	2 216	0	4 813	2 686	0
Korta kurser	75 314	43 034	0	83 717	47 943	0
Allmän, dominerad av basämne	8	5	0	21	17	0
Beteendekunskap, humaniora	263	164	0	218	149	0
Estetiska ämnen	622	453	0	634	438	0
Företagsekonomi, handel och kontor	183	115	0	96	69	0
Matematik, naturvetenskap	87	37	0	133	87	0
Medicin, hälso- och sjukvård	30	24	0	16	13	0
Samhällsvetenskap	116	68	0	85	41	0
Språk	258	166	0	252	147	0
Teknik	218	133	0	272	174	0
Övriga ämnen	64	35	0	117	36	0
Studiecirklar	1 849	1 200	0	1 844	1 171	0

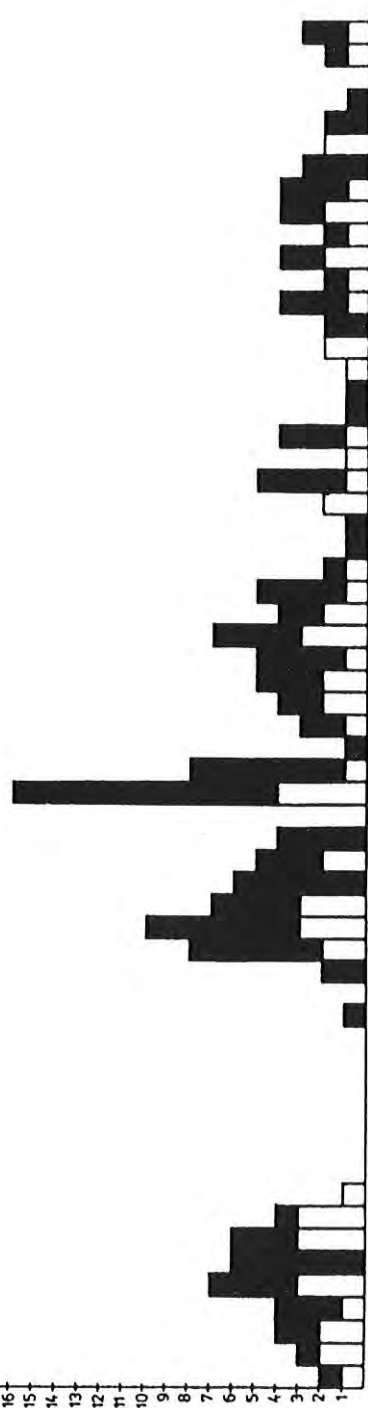
15. Jämför den procentuella fördelningen av kvinnor och män inom respektive ämnesinriktning på kurser med särskild utbildningsinsats hösten 1999. **Inom vilken ämnesinriktning var könsfördelningen jämnast?**
- A Allmän, bred ämnesinriktning
 - B Beteendekunskap, humaniora
 - C Medicin, hälso- och sjukvård
 - D Samhällsvetenskap
 - E Teknik
16. **Hur många deltagare bedrev studier med ämnesinriktningen matematik, naturvetenskap hösten 1999?**
- A 121
 - B 1 847
 - C 2 311
 - D 2 923
 - E 5 234

GAMLA TIMMERHUS

Antal hus

16

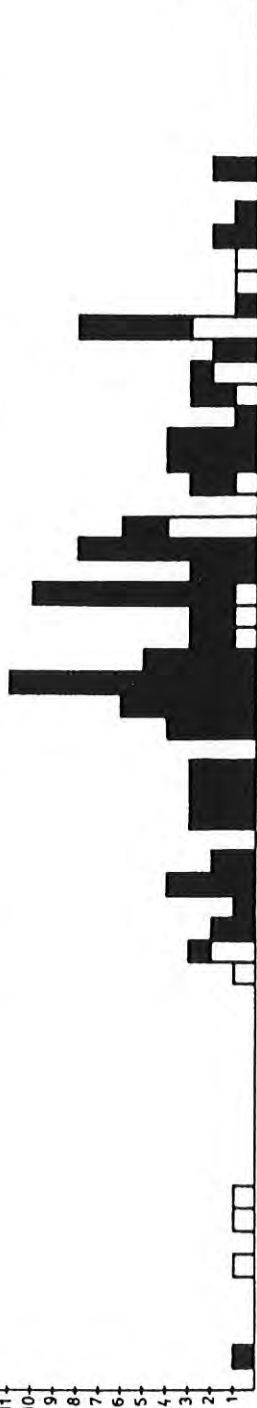

Dalarna 192

varav Mora sn. 63

18

11

Jämtland 99

Härjedalen 22

2

Medelpad 1

2

Ångermanland 4

1300

1400

1500

1600

1700

1800

Årtionde 80 90 00 10 20 30 40 50 60 70 80 90 00 10 20 30 40 50 60 70 80 90 00 10 20 30 40 50 60 70 80 90 00 10 20 30 40 50 60 70 80 90

Summa antal hus: 2 5 4 5 7 7 6 5 2

1 3 11 15 10 12 8 7 6 21 11 1 7 10 16 11 11 7 17 5 9 7 4 8 5 8 2 4 4 5 10 5 3 5 4 5 4 5 2 2 1 2 3

340

Daterade timmerhus från perioden 1280–1890 fördelade på landskap och årtionden. Mora socken i Dalarna redovisas separat.

17. Vilket årtionde är de daterade timmerhusen fördelade på störst antal landskap?

- A 1480-talet
- B 1540-talet
- C 1610-talet
- D 1630-talet
- E 1730-talet

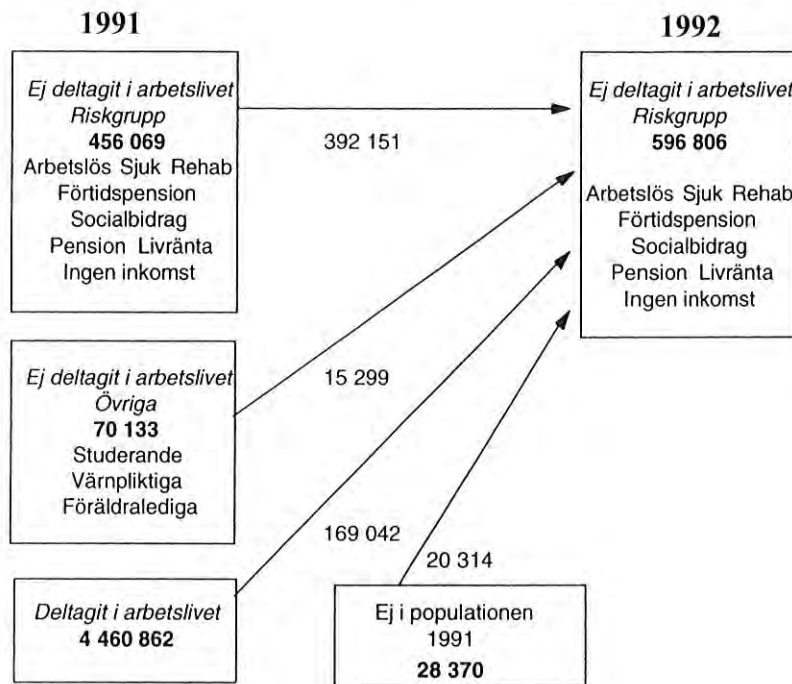
18. Hur många timmerhus är från århundradet med störst antal daterade hus?

- A 12
- B 21
- C 84
- D 99
- E 110

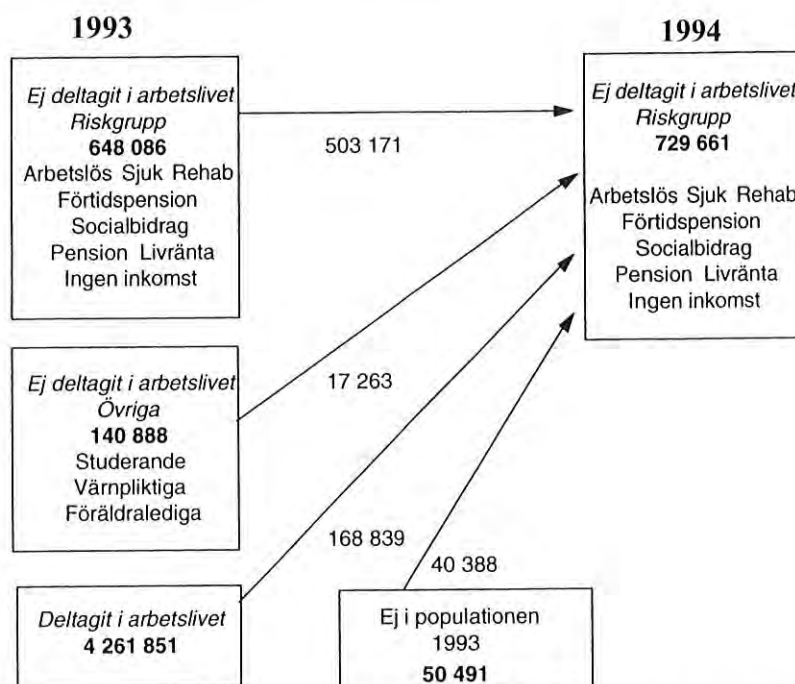
I OCH UTANFÖR ARBETSLIVET

De förändringar som under 1990-talet ägde rum på arbetsmarknaden innebar att antalet fast anställda minskade, medan tidsbegränsade anställningar blev vanligare. Allt fler stod även utanför arbetslivet.

I den rapport som diagrammen hämtats från används *riskgrupp* som sammanfattande benämning på personer som permanent stått utanför arbetslivet eller riske- rat att hamna i denna situation. Definitionen av att *delta i arbetslivet* ett visst år är att ha haft förvärvsinkomst under året.

Flödet av personer i åldrarna 19–63 år från olika arbetsmarknadskategorier 1991 till riskgrupp 1992.

Flödet av personer i åldrarna 19–63 år från olika arbetsmarknadskategorier 1993 till riskgrupp 1994.

Den svenska befolkningen (kvinnor, män, totalt) i åldrarna 20–64 år fördelad efter deltagande i arbetslivet 1992. Antal och procent.

	Kvinnor		Män		Båda könen	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
TOTALT	2 470 966	100	2 544 468	100	5 015 434	100
Deltagit i arbetslivet	2 110 933	85	2 221 398	87	4 332 331	86
Ej deltagit i arbetslivet Studerande, Värnpliktiga, Föräldralediga	54 898	2	31 399	1	86 297	2
Ej deltagit i arbetslivet Riskgrupp Arbetslös, Förtidspension Långtidssjuk, Socialbidrag etc	305 135	12	291 671	11	596 806	12

Den svenska befolkningen (kvinnor, män, totalt) i åldrarna 20–64 år fördelad efter deltagande i arbetslivet 1994. Antal och procent.

	Kvinnor		Män		Båda könen	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
TOTALT	2 513 018	100	2 588 298	100	5 101 316	100
Deltagit i arbetslivet	2 064 618	82	2 167 964	84	4 232 582	83
Ej deltagit i arbetslivet Studerande, Värnpliktiga, Föräldralediga	84 443	3	54 630	2	139 073	3
Ej deltagit i arbetslivet Riskgrupp Arbetslös, Förtidspension Långtidssjuk, Socialbidrag etc	363 957	14	365 704	14	729 661	14

19. Hur många personer som tillhörde riskgruppen 1991 gjorde det också 1992?

- A 140 737
- B 204 655
- C 392 151
- D 456 069
- E 1 052 875

20. Hur många var de i åldrarna 20–64 år som deltog i arbetslivet 1994 jämfört med de som inte deltog?

- A Fyra gånger så många
- B Fem gånger så många
- C Sex gånger så många
- D Sju gånger så många
- E Åtta gånger så många

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 5

DELPROV 9 NOG d

Anvisningar

Provet innehåller 22 uppgifter

Varje uppgift innehåller en fråga markerad med fet stil. Uppgiften kan även innehålla viss information. Därefter följer två påståenden, (1) och (2), som också innehåller information. Din uppgift är att avgöra hur mycket information, utöver den som anges i inledningen, som behövs för att besvara frågan. Pröva de olika svarsförslagen noggrant innan du besvarar frågan.

A i (1) men ej i (2) =	Den information som ges i (1) är tillräcklig. Enbart informationen i (2) räcker inte till.
B i (2) men ej i (1) =	Den information som ges i (2) är tillräcklig. Enbart informationen i (1) räcker inte till.
C i (1) tillsammans med (2) =	För att få tillräcklig information <i>måste</i> man använda både påstående (1) och (2). Enbart (1) eller enbart (2) ger ej tillräcklig information.
D i (1) och (2) var för sig =	Antingen (1) eller (2) kan användas, eftersom båda var för sig innehåller tillräckligt mycket information.
E ej genom de båda påståendena =	Inte ens genom att nyttja både (1) och (2) kan man få tillräcklig information.

Övningsexempel

A, B och C är tre olika positiva heltal. **Vilket är talens medelvärde?**

- (1) Summan av de två största talen är 130.
- (2) Summan av de två minsta talen är 110.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

Enligt informationen i påstående (1) kan det största talet variera mellan 128 och 66. Enligt informationen i påstående (2) kan minsta talet variera mellan 1 och 54. Informationen i påstående (1) tillsammans med (2) leder till att det finns 9 olika lösningar på talens medelvärde. Eftersom uppgiften har 9 olika lösningar så kan man inte entydigt besvara frågan om talens medelvärde. Svarsförslag **E** är därför rätt.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.
MARKERA TYDLIGT!
 Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **22 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. Eva, Pia och Linus köpte totalt 18 frukter. **Hur många frukter köpte Eva?**

- (1) Eva och Linus köpte sammanlagt dubbelt så många frukter som Pia.
- (2) Pia köpte tre gånger så många frukter som Eva.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

2. En lärare föreläste inför 60 studenter. **Hur många studenter antecknade under föreläsningen?**

- (1) Om fem antecknande studenter låtit bli att anteckna, så skulle de antecknande studenterna ha varit dubbelt så många som de som inte antecknade.
- (2) Om fem antecknande studenter låtit bli att anteckna, så skulle det ha varit $\frac{2}{3}$ av studenterna som antecknade.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

3. Barbro tar ett banklån med en räntesats på 6 procent per år. Efter ett år gör Barbro en avbetalning på lånet med 8 000 kr. **Hur mycket har Barbro lånat?**

- (1) Efter avbetalningen återstår 20 procent av banklånet.
(2) För det första året betalar Barbro 600 kr i ränta.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

4. Erika har ritat två trianglar. Den ena har lika stor omkrets som den andra. Den ena triangeln är likbent och den andra triangeln är liksidig. **Hur långa är sidorna i den likbenta triangeln?**

- (1) Basen i den liksidiga triangeln är 7,2 cm.
(2) Basen i den likbenta triangeln är 4,8 cm.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

5. En cykelhandlare har 4 cyklar som är röda eller blå. Det finns lika många herrcyklar som damcyklar. Det finns 2 treväxlade och 2 sjuväxlade cyklar. **Vilken färg har den sjuväxlade herrcykeln?**

- (1) Inga damcyklar har samma färg. En av herrcyklarna är blå.
(2) Inga herrcyklar har samma färg. Den sjuväxlade damcykeln är röd.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

6. För att visa förändring över tid används index. År 1995 var indextalet för antalet nyproducerade lägenheter 100. **Hur många lägenheter nyproducerades år 1998?**

- (1) Indextalet för antalet nyproducerade lägenheter minskade med 361,7 enheter mellan åren 1992 och 1998.
(2) Antalet nyproducerade lägenheter minskade med 45 860 mellan åren 1992 och 1998.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

7. I ett tak hänger ett antal lysrör och glödlampor. Hälften av det totala antalet glödlampor och lysrör är släckta. **Hur många lysrör är tända?**

- (1) Det finns totalt 108 glödlampor och lysrör i rummet och glödlamporna utgör $\frac{2}{3}$ av dessa.
- (2) $\frac{1}{4}$ av lysrören är tända.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

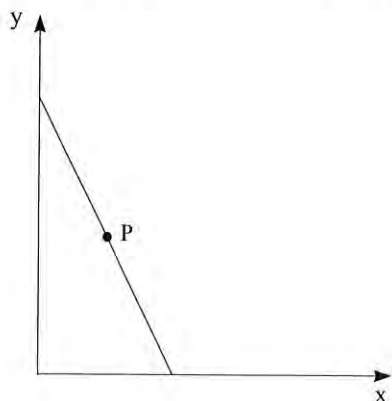
8. I ett ställ finns skidstavar hopsatta till 15 par. I varje par är stavarna lika långa. En skidåkare tar ett par stavar slumpmässigt. **Hur stor är sannolikheten att skidåkaren får ett par stavar av rätt längd?**

- (1) Det finns fyra par stavar av rätt längd.
- (2) Om man byter ut ett par stavar av fel längd mot ett par stavar av rätt längd, så är en tredjedel av stavparen av rätt längd.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

9. En rät linjes ekvation kan skrivas $y = kx + m$, där k är riktningskoefficienten och m är konstanttermen. P är en punkt på linjen. **Bestäm linjens ekvation.**

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) $k = -2$ och P har koordinaterna $(1, 2)$.
 (2) Linjen skär x -axeln i punkten $(2, 0)$ och y -axeln i punkten $(0, 4)$.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

10. I en turistbuss finns svenska och utländska turister. **Hur stor andel av turisterna är svenska turister?**

- (1) Om man räknar bort $2/3$ av de utländska turisterna, så utgör de svenska turisterna hälften av de turister som återstår.
 (2) De utländska turisterna är fler än de svenska. Det finns 18 svenska turister.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

11. Till en konsert har det sålts biljetter för 34 400 kronor. Ett visst antal fribiljetter har dessutom delats ut. Alla med biljett går på konserten och alla konsertbesökare har biljett. **Hur många fribiljetter har delats ut?**

- (1) Konserthallen var fylld till $3/4$, vilket motsvarar 900 konsertbesökare.
- (2) Biljettpriset var 40 kronor och $2/45$ av konsertbesökarna hade fribiljetter.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

12. Tre olika heltal är givna. **Vilka är talen?**

- (1) Om de två minsta talen multipliceras blir produkten det tredje talet.
- (2) Det näst största talet är hälften så stort som det största talet och 50 procent större än det minsta talet.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

13. Till en utbildning antogs ett visst antal sökande. Först fick alla sökande genomgå ett skriftligt prov. Sedan kallades 30 procent av dessa till ett muntligt prov. Slutligen antogs 30 procent av dem som kallats till det muntliga provet. **Hur många sökande fanns det till utbildningen?**

- (1) Det antogs nio sökande till utbildningen.
(2) 91 procent av de sökande antogs inte till utbildningen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

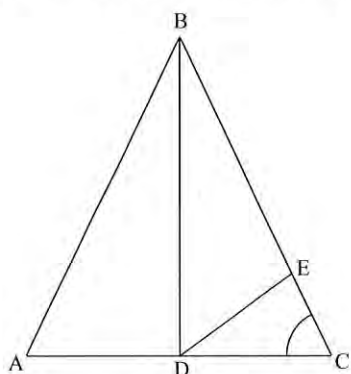
14. Marie är ute och vandrar. I sin packning har hon två flaskor helt fyllda med vatten. **Hur många liter vatten ryms i de två flaskorna?**

- (1) Den ena flaskans volym är dubbelt så stor som den andra flaskans. En av flaskorna rymmer 1 liter.
(2) Om Marie dricker upp allt vattnet ur den mindre flaskan så har hon kvar $\frac{2}{3}$ av den ursprungliga mängden vatten i de två flaskorna.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

15. I triangeln ABC är sträckan BD medelpunktsnormal till AC, d.v.s. den är vinkelrät mot AC och delar denna sträcka i två lika stora delar. **Hur stor är vinkeln DCB?**

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) Vinkeln BDE är 60° .
 (2) Vinkeln BAD är 70° .

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

16. Anders ska skicka fem ekonomibrev till sina kamrater. Att skicka ett sådant brev som väger högst 20 gram kostar fem kronor i porto medan ett brev med vikten 1 kg kostar 40 kronor. **Hur mycket kostar portot för vart och ett av Anders brev?**

- (1) Tre brev väger vardera 200 gram och två brev väger vardera 100 gram.
 (2) För att skicka ett brev som väger 100 gram betalar Anders portot med två frimärken som kostar fem kronor styck.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

17. Kalle och Erik begav sig till skolan. Kalle körde moped och Erik cyklade. De startade samtidigt från samma plats och färdades samma väg. **Hur långt var det till skolan från den plats där Kalle och Erik startade?**
- (1) Kalle höll en medelhastighet av 30 km/h och var framme vid skolan 10 minuter före Erik.
- (2) Erik cyklade $\frac{2}{3}$ så snabbt som Kalle körde moped och kom fram till skolan 10 minuter efter Kalle.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

18. En bröllopstårta har fyra våningar av olika storlek. På varje våning finns rosor och silverkulor som dekoration. **Hur många rosor finns det på tårtan?**
- (1) På första respektive andra våningen finns det hälften så många rosor som på den tredje våningen och lika många silverkulor som på den fjärde våningen.
- (2) På den fjärde våningen finns det 60 stycken tårtdekorationer varav $\frac{1}{4}$ är rosor.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

19. Frej har ett akvarium som har formen av en kub. **Hur många liter rymmer Frejs akvarium?**

(1) Akvariets invändiga bottenyta är 36 dm^2 .

(2) Akvariets invändiga höjd är 6 dm.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

20. Ett primtal är ett heltal som är jämnt delbart endast med sig själv och med talet ett. A, B och C är tvåsiffriga primtal. **Vilka är primtalen?**

(1) Summan av de tre primtalen är också ett primtal.

(2) Produkten av de två minsta primtalen är minst ett helt hundratal större än det största primtalet.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
- B **i (2) men ej i (1)**
- C **i (1) tillsammans med (2)**
- D **i (1) och (2) var för sig**
- E **ej genom de båda påståendena**

21. En börs innehåller sedlar i valörerna 20, 50 och 100 kr till ett sammanlagt värde av 340 kr. **Hur många sedlar finns det i börsen?**

- (1) Det finns ett jämnt antal 20-kronorssedlar.
(2) Mer än hälften av antalet sedlar är 50-kronorssedlar.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

22. Vid ett matbord sitter Lisa med sin mamma och mormor. **Hur många år är mormor om mamma är nio gånger så gammal som Lisa?**

- (1) Om fem år är mamma fyra gånger så gammal som Lisa, men hälften så gammal som mormor.
(2) Mormor är 32 år äldre än vad mamma är.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

HÖGSKOLEPROVET 2005-04-09 – FACIT

BLOCK 1

Delprov 1: LÄS

1 C	11 D
2 A	12 B
3 A	13 B
4 C	14 A
5 B	15 B
6 D	16 C
7 C	17 C
8 A	18 B
9 D	19 B
10 A	20 D

BLOCK 2

Delprov 3: ELF

+

Delprov 4: ORD

1 D	11 C
2 B	12 A
3 C	13 D
4 A	14 C
5 D	15 A
6 C	16 B
7 D	17 B
8 B	18 D
9 A	19 B
10 D	20 C

1 D	11 C	21 A	31 B
2 E	12 A	22 C	32 C
3 D	13 A	23 B	33 A
4 D	14 C	24 E	34 A
5 E	15 A	25 A	35 C
6 E	16 D	26 D	36 C
7 B	17 D	27 B	37 B
8 B	18 A	28 B	38 E
9 A	19 B	29 A	39 B
10 A	20 E	30 B	40 B

BLOCK 4

Delprov 7: DTK

1 C	11 E
2 C	12 B
3 B	13 E
4 D	14 D
5 B	15 C
6 A	16 C
7 C	17 D
8 C	18 D
9 C	19 C
10 B	20 B

BLOCK 5

Delprov 9: NOG

1 C	12 C
2 D	13 A
3 D	14 E
4 C	15 B
5 E	16 E
6 E	17 C
7 C	18 E
8 D	19 D
9 D	20 E
10 A	21 B
11 B	22 A

BLOCK 3 ingår ej! (Utprövningsblock)

NORMERINGSTABELL GÄLLANDE HÖGSKOLEPROVET 2005-04-09 (05:A)

TABELL AVSEENDE ÖVERFÖRING AV ANTAL RÄTTA SVAR TILL NORMERAD
 POÄNG MED ANGIVANDE AV ANTAL, ANDEL OCH KUMULATIV ANDEL PROV-
 DELTAGARE FÖR RESPEKTIVE NORMERAD POÄNG.

ANTAL RÄTTA SVAR	NORMERAD POÄNG	ANTAL PROV- DELTAGARE	ANDEL PROV- DELTAGARE (%)	KUMULATIV ANDEL PROV- DELTAGARE (%)
0- 32	0.0	1094	2.4	2.4
33- 38	0.1	1924	4.2	6.5
39- 41	0.2	1456	3.1	9.7
42- 44	0.3	1734	3.7	13.4
45- 47	0.4	2012	4.3	17.8
48- 50	0.5	2250	4.9	22.6
51- 54	0.6	3116	6.7	29.3
55- 58	0.7	3500	7.6	36.9
59- 62	0.8	3566	7.7	44.6
63- 66	0.9	3470	7.5	52.1
67- 70	1.0	3349	7.2	59.3
71- 74	1.1	3245	7.0	66.3
75- 78	1.2	2937	6.3	72.7
79- 82	1.3	2726	5.9	78.6
83- 87	1.4	2870	6.2	84.8
88- 91	1.5	2046	4.4	89.2
92- 96	1.6	1979	4.3	93.4
97-100	1.7	1219	2.6	96.1
101-104	1.8	897	1.9	98.0
105-108	1.9	526	1.1	99.2
109-122	2.0	393	.8	100.0
		----- 46309	----- 100.0	

MEDELVÄRDE = 0.9273
 STANDARDAVVIKELSE = .4770